

LA PUBLICACIÓ DE L'«EPISTOLARI D'ANTONI M. ALCOVER (1880-1931)»

Maria PILAR PEREA
Universitat de Barcelona

1. INTRODUCCIÓ¹

Francesc de B. Moll, en l'article «Dels vells renaixentistes. Fragments d'un epistolari. De Marian Aguiló a Antoni M. Alcover»,² fa referència a l'extensa col·lecció epistolar, que, juntament amb tot el patrimoni intel·lectual d'Antoni M. Alcover, es conserva actualment a l'Arxiu del Regne de Mallorca, i en pondera la vàlua amb aquests mots: «moltes vegades m'han vingut temptacions de publicar aquest epistolari, que ompliria alguns grossos volums i podria titular-se *Història interna de cinquanta anys de catalanisme*». És innegable el gran valor que posseeix aquest extens llegat, una part del qual, d'una manera més o menys fragmentària, s'ha publicat al llarg d'aquests darrers anys, en forma de llibre o d'article.³

Del 1999 ençà, han sorgit diverses iniciatives, finançades majoritàriament per la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, l'objectiu de les quals ha estat informatitzar una part dels materials alcoverians.⁴ Aquestes accions tenien finalitats diverses, entre les quals

1. Vull agrair, en primer lloc, l'interès de la Conselleria d'Educació i Cultura de les Illes Balears, durant les legislatures 2000-2003 i 2003-2006, que es va mostrar interessada a publicar informàticament els nombrosos materials alcoverians i va oferir, per fer-ho, totes les facilitats possibles; en segon lloc, el suport econòmic de la Universitat de Barcelona, mitjançant l'antiga Divisió de Ciències Humanes i Socials, que es va fer càrrec d'una part de les despeses de reproducció de les cartes; en tercer lloc, la sol·licitud, l'amabilitat i la diligència del personal de l'Arxiu del Regne de Mallorca que es va fer càrrec de fer-ne fotocòpies; finalment, la participació de la Casa de les Llengües, de l'Editorial Moll, de la Fundació Antoni M. Alcover i de la Fundació Germà Colón en la publicació de l'epistolari. Sense llur intervenció aquestes dades tan valuoses no haurien pogut veure la llum. I, per acabar i com sempre, agraeixo la col·laboració informàtica de l'equip de Grubit, especialment de Francesc Cordoní i de Narcís Borrell.

2. «Sóller», 1933 (número extraordinari «De l'agre de la terra», dedicat al centenari de la Renaixença).

3. Sense ànim d'exhaustivitat, però com una mostra representativa, cal citar, a més de les cartes familiars, l'edició de diversos epistolaris dirigits a Antoni M. Alcover: les cartes de Mateu Obrador, de Miquel Costa i Llobera, de Pompeu Fabra, del bisbe Carsalade, de Pere Barnils, dels tres estipendiats –Pere Barnils, Antoni Griera i Manuel de Montoliu–, de Jaume Collell, dels alguerosos Ramon Clavellet, Joan Palomba i Joan Pais; de Josep Pascual Tirado, de Joaquim Garcia Girona i Josep Pijoan, com també documents relacionats amb el Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana. S'ha editat també correspondència entre monjos de Montserrat i Alcover. D'altra banda, s'ha publicat una selecció de cartes que reflecteixen els inicis de la lingüística catalana i que inclouen els contactes epistolars –en un o en tots dos sentits– entre Alcover i diversos personatges de l'època.

4. Vegeu els CD-ROM: *La flexió verbal en els dialectes catalans d'A. M. Alcover i F. de B. Moll. Les dades i els mapes*, Mallorca: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, 2001; *Quaderns de camp*, Mallorca: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, 2002; *Bolletí del Diccionari de la Llengua Ca-*

destaquen la conservació dels materials, llur ordenació, compleció i catalogació, l'adaptació a les aplicacions informàtiques més modernes, que en faciliten la manipulació i la consulta, i, finalment, la difusió, no sols a la comunitat científica, sinó també al públic interessat en el coneixement d'aspectes històrics, socials, culturals o lingüístics que envoltaven la figura, sempre polivalent, d'Antoni M. Alcover. Amb la voluntat d'acomplir les finalitats esmentades, es presenta a continuació el procés d'informatització i d'edició del conjunt de cartes que el canonge manacorí va rebre entre els anys 1880 i 1931. La quantitat de documents epistolars, de diverses tipologies, és molt considerable: 15.489,⁵ 638 dels quals foren redactats pel mateix Alcover, en forma d'esborranys, còpies o missives que potser no va arribar a enviar mai. De l'interès a donar a conèixer aquests materials, que ofereixen una visió molt més rica i complementària de la figura alcoveriana, del seu entorn i de les realitats cultural, política i social que el van envoltar, ha sorgit el CD-ROM «Epistolari d'Antoni M. Alcover (1880-1931)», que conté la transcripció íntegra dels documents, una classificació dels diversos autors-emissors, i també una explicació d'altres emissors i d'altres destinataris, atès que Alcover va conservar força cartes adreçades a altres persones. El CD-ROM ofereix un complet programa de consultes que permet l'accés a la informació textual mitjançant l'aplicació de diversos criteris de cerca.

2. ELS OBJECTIUS

Els objectius del projecte han estat la transcripció, la classificació, la informatització i l'edició en CD-ROM del fons epistolar del dialectòleg manacorí, que es conserva en diverses capsas de fusta, a l'Arxiu Alcover-Moll.

Aquest article vol donar a conèixer els processos que s'han seguit per aconseguir els objectius esmentats. Per fer-ho, s'aporten les informacions següents: *a*) una descripció breu dels materials, tal com es troben actualment en el llegat Alcover; *b*) la metodologia que s'ha aplicat en la tasca d'informatització dels materials; *c*) un conjunt d'informacions relatives a les característiques de l'epistolari, extretes de la mateixa informatització (els emissors, llur sexe i ofici, l'interval temporal que comprèn l'epistolari, els llocs des d'on s'han emès els documents, la tipologia, les llengües emprades i els temes que s'han tractat); i *d*) una mostra de cartes inèdites, que són rellevants per complementar informacions ja existents o per obrir noves línies d'investigació. Les conclusions clouen aquesta presentació.

3. LA DESCRIPCIÓ DE L'EPISTOLARI

Alcover va classificar, ja en vida, el seu epistolari en 36 capsas de fusta. Aquesta intervenció es dedueix del fet que, en alguns casos, la descripció que encapçala alguns sobres o carpetes (de

talana, Mallorca: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, 2003; *Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana. Edició ampliada, amb índexs*, Mallorca: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, 2004; *Dades dialectals. A. M. Alcover i F. de B. Moll. Les dades i els mapes*, Mallorca: Conselleria d'Educació i Cultura, Govern de les Illes Balears, 2005.

5. El programa informàtic en recull 16.128 si s'aplica la relació següent: una signatura → un document. Així és com apareix, per facilitar les cerques, en la pantalla de consultes on es pot fer la cerca d'acord amb el nom de l'emissor. Cal tenir en compte que alguns documents contenen més d'una signatura.

vegades ben rudimentàries, i aprofitades de retalls de diaris o de sobres usats) que recollien cartes d'un mateix autor, o que foren redactades al llarg d'un mateix any, va ser anotada per ell mateix. En altres sobres també figuren anotacions d'altres persones, que, molt probablement, devien ser les d'algunes nebodes, «les ceduleres»,⁶ del seu criat Joan Riutort i fins i tot del mateix Francesc de B. Moll. S'hi aprecien també, en algunes carpetes, *descripcions fetes* amb grafies més modernes, que potser es van anotar quan el Fons Alcover era a l'Editorial Moll. La numeració de les 36 capsos també data d'aquesta darrera època, per bé que aquestes es van renumerar quan el llegat es va instal·lar a l'Arxiu del Regne de Mallorca.

Les capsos numerades de l'1 al 17 recullen cartes, ordenades cronològicament, des del 1882 al 1928. L'etiqueta que en figura al lloc conté les descripcions següents:⁷

- Capsa 1: Cartes 1882-1898 [566]
- Capsa 2: Cartes 1899-1900 [415]
- Capsa 3: Cartes 1900-1901 [445]
- Capsa 4: Cartes 1902-1903 [446]
- Capsa 5: Cartes 1903-1904 [278]
- Capsa 6: Cartes 1905 [420]
- Capsa 7: Cartes 1906 [418]
- Capsa 8: Cartes 1907 [412]
- Capsa 9: Cartes 1907-1908 [372]
- Capsa 10: Cartes 1908-1909 [392]
- Capsa 11: Cartes 1910 [295]
- Capsa 12: Cartes 1911 [375]
- Capsa 13: Cartes 1911-1912-1913 [390]
- Capsa 14: Cartes 1914-1915-1916 [433]
- Capsa 15: Cartes 1916-1917-1918 [593]
- Capsa 16: Cartes 1919-1923 [887]
- Capsa 17: Cartes 1924-1925-1926-1927-1928 [562]

En realitat, però, la indicació dels anys, tant pel que fa a l'interval comprès entre el 1882 i el 1928 com pel que fa a les cartes incloses en cada capsa, és sols orientativa. En editar l'epistolari, sovint la data de les cartes no correspon a la capsa on hauria d'estar situada. Per altra banda, l'interval temporal que cobreix l'epistolari s'estén des de 1880 fins al 1931, per bé que s'han localitzat, en el conjunt dels materials, cartes escadusseres, datades el 1877 i el 1935.

En aquest bloc de missives ordenades cronològicament els autors de les cartes són bàsicament membres de la família Alcover o emissors locals, de caràcter secundari i d'escassa rellevància política, cultural o religiosa. En alguns casos, però, s'hi han esmunyit missives de personatges destacables, com ara d'Andreu Pont Llodrà, Pere Joan Campins, Hans Hadwiger, Miquel Clar, Roc Chabàs, Josep Pijoan, Josep Calveras o Frederic Clascar, que haurien d'haver figurat en altres capsos. Aquest fet ha provocat que el conjunt de cartes que van remetre alguns dels personatges «il·lustres» hagi quedat incomplet, i així, en ocasions, s'ha publicat. D'altra banda, i molt possiblement a causa de les diverses consultes que l'epistolari ha experimentat, les cartes de les capsos que s'indiquen a continuació de vegades estan desordenades, traspaperades i en algun cas se'n detecta l'absència.

Les capsos 18 i 19 contenen, en el lloc, la descripció següent:

6. Les «ceduleres», com Francesc de B. Moll les anomena (vegeu *Obres completes de F. de B. Moll, Escrits autobiogràfics*, volum I, p. 128, Palma: Editorial Moll), són les nebodes d'Alcover, Catalina Alcover Estelrich i Catalina i Aina Alcover Duran.

7. La xifra entre claudàtors indica el nombre de documents que conté cada capsa.

Capsa 18: Cartes [Obra del Diccionari] 1931-1934 [No hi ha, però, cap carta en aquesta capsa. Sols es pot trobar la reproducció d'“Els meus primers trenta anys”]

Capsa 19: Diccionari i Obres annexes - Cartes 1935 a 1937 [Les cartes d'aquest període no s'han reproduït; tenen a veure, de fet, amb Francesc de B. Moll]⁸

El contingut de la capsa 20 està relacionat amb el de les capsas 88 i 89, ja que totes recullen informacions sobre l'edició luliana. Atès que tota la documentació (cartes, retalls de premsa, informes, minutes, etc.) forma un tot inseparable, els documents epistolars que les capsas contenen no s'han transcrit. Aquests haurien d'estudiar-se –i de publicar-se– conjuntament amb la resta de documents.

Capsa 20: Arxiu de la Comissió Editor. Cartes, minutes, papers i altres herbes referents a l'Edició Luliana.

Capses 88 i 89: Edició luliana: cartes i altres documents

Els documents continguts en les capsas la numeració de les quals s'estén entre el 21 i el 27 no estan ordenats cronològicament sinó alfabèticament segons el nom de l'emissor. La descripció més o menys comuna que encapçala cada capsa és: «Cartes a Mn. Alcover que ofereixen especial importància». El fet que les capsas es numeressin després que s'hagués fet l'ordenació explica que els autors de la lletra A es trobin en la capsa 24 i no en la 21 com, de manera lògica, s'hauria esperat. S'indiquen a continuació les informacions que apareixen en el lloc de cada capsa:

Capsa 21: Cartes a Mn. Alcover que ofereixen especial importància. [567]

Persones que les escrigueren: Penya (Pere d'A.) - Petició 32.000 pess. subv. Dicc. - Picó y Campamar (R.) - Pont (Mn. Andreu i son germà) - Prat de la Riba (E.) - Professors Filologia i Ciències annexes de fora Espanya - Provincials de la Companyia - Puig i Cadafalch (J.) - Reig (Cardenal Arquebisbe) - Rey d'Espanya - Ribes (Mn. Llore.) - Ripol SJ (P. Mariano) - Rivas (Natali) - Robles (Ramon) - Rondayes (cartes sobre l'Edició) - Rosselló (P. Lloaxim) - Rosselló de Son Forteza - Rotova (comte de) - Rotger (M. J. Mn. Mateu) - Rocamora (bisbe de Tortosa) - Ronjat (Jules).

Capsa 22: Cartes a Mn. Alcover que ofereixen particular importància [524]

Jud (Dr. Jacob) [ratllat] - Srüger (Fritz) - Levi (Dr. Ezio) - Llabres (Gabriel) - Llorente: a) pare; b) fill - Maluquer (J.) - Maragall (J.) - Massó i Torrents - Maura: a) D. Miquel; b) D. Gabriel; c) D. Juan - Maura (D. Antoni) - Menéndez Pelayo - Menéndez Pidal - Merlo (Dr. Cum) - Meyer-Lübke (W.) - Miralles (bisbe) - Miró (Oleguer) - Missioners (Cor de Maria) - Mistral (Frederic) - Montoliu (Man.) - Mugica (P.) - Nebot i Pérez (J.) - Niepage (Dr. Martí) - Necedal (Ramon) - Nonell (Jaume) - Obrador (Pare i fill) - Oliver (Miquel) - Oller (Narcís) - Orlandis (P.) - Par (Alfons) - Paulyn (W.) - Parodi (?) - Pascual (Eusebi)

Capsa 23: Cartes escrites a Mn. Alcover que ofereixen singular importància [362]

Persones que les escrigueren: Schädel (Dr. B. (acaba) - Serra (Valeri) - Singala (Bart.) - Societats Catalanes - S. oitier (Dr. Leó) - Srjssmaier (J. N.) (orientalistes) - Suchier (H.) - Suddard (E. T. E.) - Tallgren (a. J.) - Toda (Eduard) - Todesco (Ven.) - Torras i Bages (Bisbe) - Ubach Vinyeta - Valle-Ruiz (Rest.) - Vallvés i Pujals (J.) - Valls i Vicens (J. M.) - Verdager (Jac.) - Vidal (Pere) - Viver (Baró de) - Vogel (D. Eb.) - Zanardelli

Capsa 24: Cartes escrites a Mn. Alcover que ofereixen singular importància [753]

Les han escrites: Abadal (D. Ramon) - Acadèmics espanyols - Aguiló (D. Estanislau) - Aguiló (D. Marian) - Ajuntament de Barcelona - Altres? - Alandí (D. Juan) - Alba (D. Santiago) - Albert (D.ª Catalina) - Alcover (D. Juan) - Alcover (Miquel, S. J.) - Alguer: a) Juan Palomba; b) Antoni Ciuffo -

8. En tot cas, s'haurien d'afegir a l'epistolari de Francesc de B. Moll, en el cas que també s'arribés a informatitzar.

Alomar (D. Gabriel) - Amichs i inimichs - Arxiduc (Lluís Salvador) - Barceló (Dr. Bartomeu) - Barnils (Dr. Pere) - Bergueda (Joaquim M.) - Benedictins (Monjos de Montserrat) - Bertran i Mussitu (D. Juan) - Binimelis (D. Miquel) - Bonilla i Sanmartín (D. Adolf) - Bove (???) (P. Jusep, S. J.) - Bulbena (D. Antoni) - Cambó (D. Francesc) - Campins (bisbe de Mallorca) - Cardó (Mn. Carles) - Carner (Josep) - Carsalade (bisbe de Perpinyà) - Casanovas (D. Ignasi) - Centre Regionalista de Mallorca - Casaponce (Mn. Esteve) - Castellote (Bisbe) - Collell (Jaume) - Congrès Llengua Catalana - Congressistes Estrangers

Capsa 25: Cartes escrites a Mn. Alcover de particular importància [894]

Persones que les han escrites: Dato (Eduard) - Delpont (Juli) - Diputació: a) De Barcelona; b) Altres Diputacions - Diputacions i Senadors - Escolapis - Espasa (Editorial) - Estelrich (J.) - Estelrich (J. L.) - Gachat - Gove [estripat] - Grammont - Grandia - Fullana (Fr. Lluís) - Griera - Guarnerio

Capsa 26: Cartes de sing [desenganxat] [426]

escrigueren aquest: Rubió i Lluch (Dr. Antoni) y sos fills - Rullán (Mn. Josep) - Ruyra (Joaquim) - [fragment arrencat] - Sardà i Salvany - Saroihandy - Schädel (comensa).

Capsa 27: Arxiu de l'Obra del Diccionari [427]

Cartes escrites a Mn. Alcover que ofereixen singular importància.

Persones que les escrigueren: Guarnerio (...) [ratllat] - Gudiol (...) [rallat] - Guiraud - Hadwiger - Holle (Fritz) - Hugu (G.) - IEC - Institut conflicte amb mi - Jesuïtes

Les capsos la numeració de les quals s'estén del 46 al 54 contenen cartes de diversos emissors ordenades també alfabèticament, però els autors estan considerats com a «personatges il·lustres». En aquest cas la numeració coincideix amb l'ordenació.

Capsa 46: Personatges il·lustres [285]

A [fons esborrat] - Alcover a Joan Riutort - Alcover a Moll - Ar - An - Al - Ab/ac - Ad/ag - Abril Guañabens, Joan - Alegre Pablo (comisión Provincial Permanente, Dipt. Provincial Barna) - Aixelà, Conrad - Armengol, Josep - Am - A - Almenar - Aulet - Artizà, Gregori - Artigues - Armengol Pereyra, Alexandre - Argimon, Miquel - Arqués Arrufat, Ramon - Alzina Melis, Joan - Álvarez Sereix, Rafael - Añón, Antoni - Argüelles Hevia, Ramiro - Arderiu - Altet Sans, Sebastià - Alós, Ramon d' - Alcover - Alsius Torrent, Pere - Aladern, Josep - Algarra Postius, Jaume - Alcoverro Carós, Josep

Capsa 47: B [395]

Ba - Be - Bi - Bo - Busquets - Bruquetas, Ricardo - Bruch, Valentí - Bru Sanclement, Joan Brocà - Bover - Boselli, Carlo - Bordoy Oliver, Miquel - Borràs - Boquet Vives, Ramon - Barberà, Faustí - Balle, Bernat - Berga, Josep - Benejam, Joan - Bellpuig Jou, Tomàs - Batlle, Joan Bta. - Pere Basté - Gracieta Bassa Rocas - Enric Baixeras, Felip - Bonet - Bofill i Matas, Jaume - Bofarull, Jaume - Bodria, Josep - Boada - Blat Salgot, Josep - Bisbes - Bertrand, F. de P. - Bertran - Balanzó Pou, Llorenç - Balcells, Antoni - Maria Baldó - Barrios Benet, R. - Barceló - Balanyà Michel V.

Capsa 48: C [349]

Ca - Co - Cu - Curet - Casas / Cases - Comptes - Casanovas Pujol, Àngel Serafí - Casadevall - Carrulla - Castellà Raich, Gabriel - Cuatrecasas - Crespí, Joan - Jacinto Costa - Cartes Manel - Coroleu - Concabella, Joseph - Camps, Ramon - Camps, Francesc - Camí - Calatayud, Salvador - Calveras, Josep (Institut Balmes, Of. Romànica) - Francesc Carreres - Cloquell Mateu, Jeroni - Cava Balcells, Camilo - Capdevila - Carbonell - Capell Vidal, Josep - Cantó Llopis, Rafel

Capsa 49: D-L [475]

Lovarini, Emilio - Llorens, Sara - Llopes Corbera, Joan - Linares Delhom, Joan - Llebaria, Josep M. - Garreta, Llobet, Josep - Gaya, Manuel - Geis, Camil - Gelada, Jeroni (Vg. també Massaguer, Jo-

sep) - E - E-F - F - FO - G - GA - H - GO - GU - GI - L - J - LL - Griera, A. - Gibert, Agustí M. - Genús - Ginebra, Pere - Girona, Josep - Grandia, Marià - Galmés, S. - Homar Duran, Josep - Hostench, Joaquim - Huguet, Gaetà - Ibáñez - Iglesias - Ivars, Andreu - Falp Plana, Josep - Fajarnés, G. - Ferrer Vidal, Lluís - Forteza - Franquet Pamias, Ramon - Damians, Alfons - Dalmau, Josep M. - Duran - Duran Cañameres, Fèlix - Esteve Teixidor, Ferran - Gusi Bofarull, Pere - Grau Serra, Josep - Jornet, Ramon - Laforga Jové, Jaume - Lafuente, Lorenzo - Lledó, Lluís - Llambert Botey - Fages de Climent, Ignasi - Ferrer, Andreu - Fortuny Dalmau, Raimond - Fortuny, Antoni - Folch Torres, Manel - Garcia Girona, Joaquim - Domenge, Pere - Domenech, Rigoberto - Elias, Juncosa - Espel Casals, Josep

Capsa 50: M-O [340]

Capsa 51: P [322]

Capsa 52: Q-R [269]

Capsa 53: S (8) [267]

Capsa 54: T-Z [208]

La capsa 77 [A-22] conté cartes d'un jove Alcover adreçades a la seva família i al seu oncle Pere Josep Alcover. Aquestes missives són majoritàriament glosades.⁹ La capsa també recull les cartes que el manacorí s'intercanvià, abans del tombant del segle, amb Miquel Binimelis, advocat i regidor de l'Ajuntament de Palma, sobre el carlisme.¹⁰ D'aquestes, sols se'n conserva una fotocòpia; els originals han desaparegut.

Capsa 77: A-22: Cartes a la família

Cartes meues an els de ca-nostre - a(n el Tio [ratllat]) l'oncle Mn. Pere Josep, y a altres - anteriors a 1900 (lletra d'Alcover) - Cartes de Mn. Alcover i a Mn. Alcover sobre el carlisme (s. XIX)

En darrer terme, la capsa 132 conté 546 cartes. En el lloc s'indica: «Col·laboradors de l'Obra del Diccionari». En realitat, la capsa comprèn no sols missives de col·laboradors estrictes, sinó d'altres emissors les cartes dels quals figuren també en altres capsos. És el cas de Bernhard Schädel, Leo Spitzer, Wilhelm Meyer-Lübke o cartes del mateix Alcover adreçades a diversos destinataris. Podria semblar, en darrer terme, una mena de calaix de sastre.

Adicionalment, s'han revisat totes les capsos del fons alcoverià, que originalment contenen altres tipus de materials. En algunes, però, s'hi han trobat cartes esparses. Es tracta de les capsos següents, que contenen el nombre de documents que s'indica entre claudàtors: capsa 31 [70], capsa 33 [6], capsa 61 [3], capsa 63 [8], capsa 76 [18], capsa 77 [193], capsa 79 [72], capsa 80 [6] i capsa 83 [3]. Aquests documents constitueixen una font d'informació complementària, de caràcter minoritari, que recullen temes relacionats, per exemple, amb el «Claustre de Manacor» o amb el «Conflicte ab en Delpont».

9. *A Com una Rondalla. Els treballs i la vida de Mossèn Alcover* (Mallorca: Editorial Moll, 1996¹), Gabriel Janer Manila ja en va fer referència.

10. Editades a *Carlisme i integrisme a Mallorca (1887-1889): epistolari entre Antoni Maria Alcover i Miquel Binimelis* (Palma de Mallorca: El Tall, 1993) per Pere Fullana i Bartolomé Bennassar.

4. LA INFORMATITZACIÓ DELS MATERIALS. ASPECTES METODOLÒGICS

4.1. L'ENTRADA DE DADES

La informatització de l'epistolari ha suposat una tasca preliminar de transcripció dels documents epistolars del Fons Alcover-Moll, que prèviament s'havien escanejats, en documents en format Word. Un cop transcrits, revisats i confrontats amb els originals, aquests s'han introduït progressivament en una aplicació dissenyada *ad hoc*, útil per classificar de manera adequada els materials, i per poder fer-ne, posteriorment, consultes internes i interrelacionades (vegeu la figura 1).

FIGURA 1. Aplicació per a la introducció dels documents

La figura 1 mostra la pantalla d'introducció dels documents, amb vista a l'elaboració d'una gran base de dades que incorpori la transcripció de tots els materials documentals de l'epistolari. El primer pas ha estat donar d'alta cada document; és a dir, introduir-hi el nom de l'autor,¹¹ la data i el lloc d'emissió, la ubicació (el número de caps), el número de document,¹² la llengua utilitzada, el tipus (carta, postal, targeta de visita, etc.), el nom que figurava en el sobre on el docu-

11. Quan ha estat possible, s'hi ha incorporat una breu nota biogràfica.

12. Davant de la necessitat d'escanear tots els documents epistolars, es procedí prèviament, a l'Arxiu del Regne de Mallorca, a numerar-los. D'aquesta manera s'eviten pèrdues, desordenacions i traspaperaments.

ment estava inclòs originalment, el nom del destinatari (majoritàriament, Antoni M. Alcover, però, com es veurà més endavant, el manacorí conservava cartes adreçades a altres destinataris), les dimensions¹³ i les possibles incidències que la missiva podia presentar (especialment, en relació amb problemes sorgits pel desconeixement de la data d'emissió, del destinatari o de l'emissor). Cadascun d'aquests aspectes descriptius relacionats amb les cartes és, al seu torn, susceptible de cerca.

La segona operació ha consistit en la introducció de la carta en el programa informàtic. Aquesta operació s'ha dut a terme activant la pestanya «Transcripció» (vegeu la figura 2).

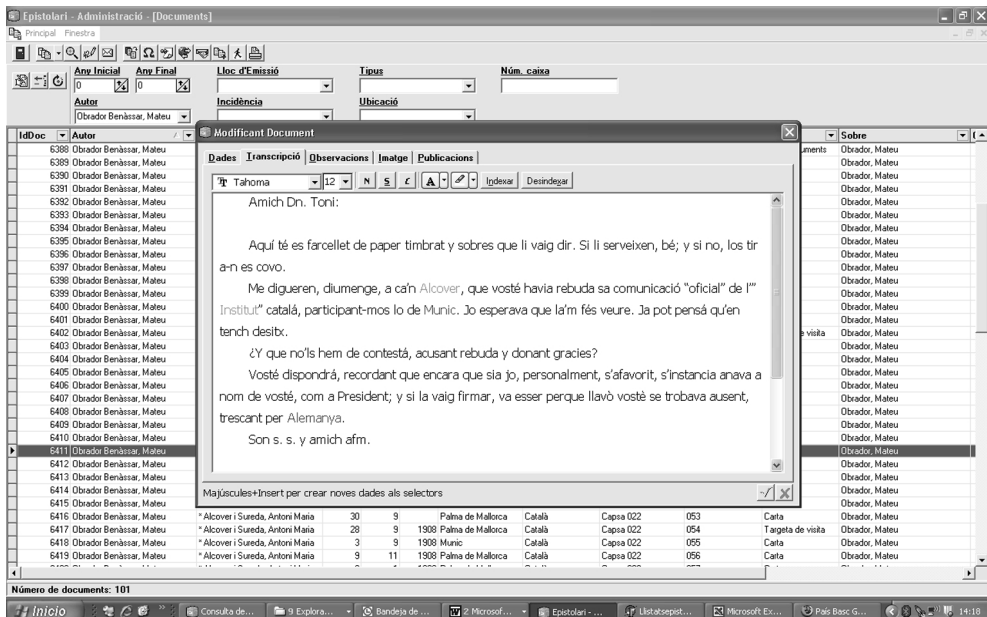

FIGURA 2. Pantalla de transcripció dels documents de l'«Epistolari». En aquest cas correspon a una carta de Mateu Obrador.

La figura 2 mostra el document transcrit, en el qual, addicionalment, s'han aplicat tres menes de marcatge per obtenir una indexació completa: índex d'antropònims (8.451)¹⁴ (en fúcsia), de topònims (2.071) (en blau) i de paraules clau (920) (en verd). Aquesta indexació és necessària per poder executar, en la pantalla de consultes, cerques molt concretes.

La figura 1 mostra també tres altres pestanyes, que estan destinades a afegir, en cada document, altres menes d'informació: observacions relatives a les característiques del document, la reproducció escanejada, si escau,¹⁵ i la indicació de l'edició de la carta, en cas que, a hores d'ara, s'hagi publicat.

13. Aquesta informació s'ha omès en l'edició definitiva de l'epistolari.

14. Entre parèntesis s'indica el nombre de termes que conté cadascun dels índexs.

15. S'hi associa la imatge del document quan aquest conté dibuixos il·lustratius o quan la lectura és molt difícil; en particular en el cas de les cartes escrites en alemany amb grafia gòtica.

4.2. LA PANTALLA DE CONSULTES

Un cop s'han introduït tots els materials en l'aplicació informàtica, s'ha dissenyat una pantalla de consultes, que és la que s'ha inclòs en el CD-ROM (vegeu la figura 3). El nom de cada autor va acompanyat, entre parèntesis angulars, del nombre de cartes que ha escrit.

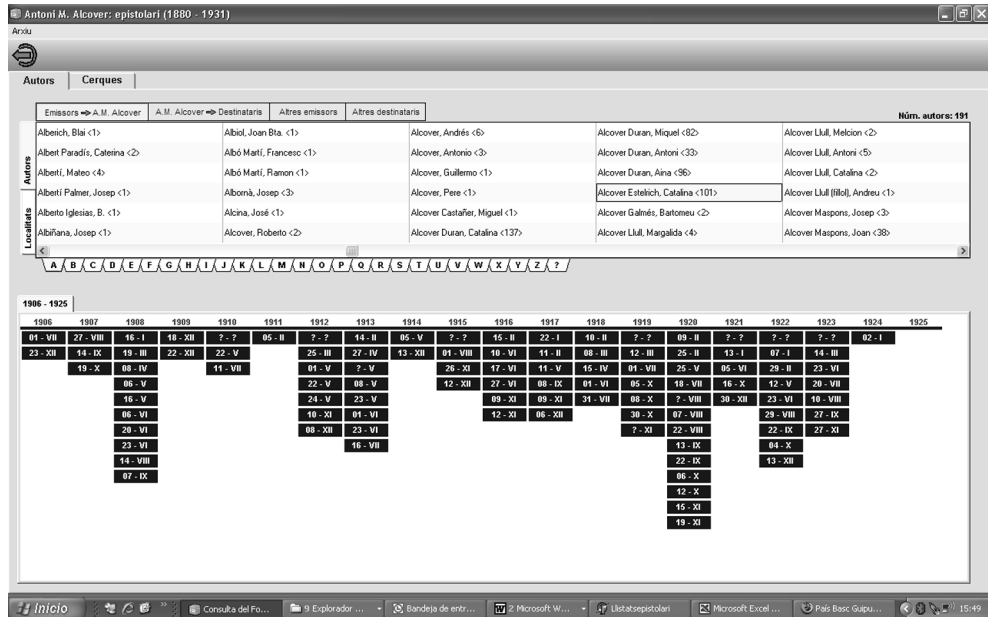

FIGURA 3. Pantalla de consultes d'acord amb el nom de l'autor. En aquest cas apareix la cronologia de les cartes que la neboda d'Alcover, Catalina Alcover Estelrich, li va adreçar.

Cadascuna de les etiquetes en blau de la figura 3 correspon a una de les cartes de l'epistolari (101 documents) que Catalina Alcover Estelrich va adreçar a Alcover, a la qual es pot accedir clicant-hi. A continuació, apareix la transcripció de la carta. A l'esquerra, hi consten aspectes informatius relacionats amb el document i amb l'autor (vegeu la figura 4).

Tornant a la figura 3, en la part superior de la pantalla, apareixen llistats alfabèticament tots els autors. Cadascuna de les pestanyes inferiors correspon a una lletra. En el marge superior dret s'indica el nombre d'autors el cognom dels quals s'inicia amb una lletra determinada. En aquest cas, s'observa que hi ha 191 autors el nom dels quals comença amb la lletra A.

Les pestanyes superiors, de color carabassa, donen compte de quatre menes d'informació: 1. *Emissors* → A. M. Alcover (es refereix al conjunt d'autors que van adreçar missives al manacorí); 2. A. M. Alcover → *Emissors* (es refereix al conjunt d'autors que van rebre cartes d'Alcover; s'han conservat 638 cartes); 3. *Altres emissors* (es refereix a cartes d'autors que no es van dirigir al dialectòleg manacorí, però que ell va conservar, n'hi ha 390); 4. *Altres destinataris* (ofereix informació inversa a la que el punt 3 inclou: es refereix als diversos destinataris que van rebre cartes d'emissors altres que Alcover; n'hi ha 171).

FIGURA 4. Transcripció d'una carta de Catalina Alcover Estelrich.

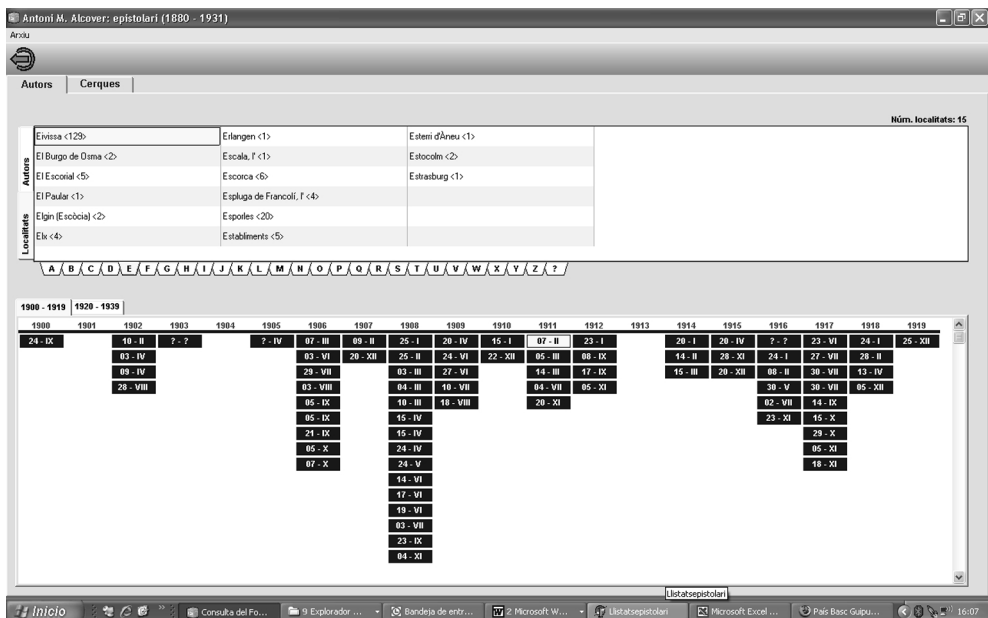

FIGURA 5. Ordenació de les cartes segons el lloc d'emissió. En aquest cas, apareixen les localitats el nom de les quals comença amb la lletra E. Es desplega el conjunt de cartes adreçades des d'Eivissa.

A més de la presentació alfabètica dels autors, l'aplicació permet d'ordenar les missives d'acord amb el lloc d'emissió (vegeu la figura 5).

4.3. LES CERQUES

A més de les classificacions esmentades, el programa informàtic permet de fer cerques de característiques diverses: per autor, per data, per lloc d'emissió, per tema, per llengua, per ubicació a l'Arxiu Alcover-Moll, pels índexs d'antropònims, de topònims o de paraules clau, etc. (vegeu la figura 6). Addicionalment, és possible de cercar dins la transcripció dels documents tant paraules soltes com seqüències. Aquesta possibilitat permet de desenvolupar, sobre els materials epistolars, estudis lingüístics de tipologies diverses: de lèxic, de morfologia, de sintaxi, etc.

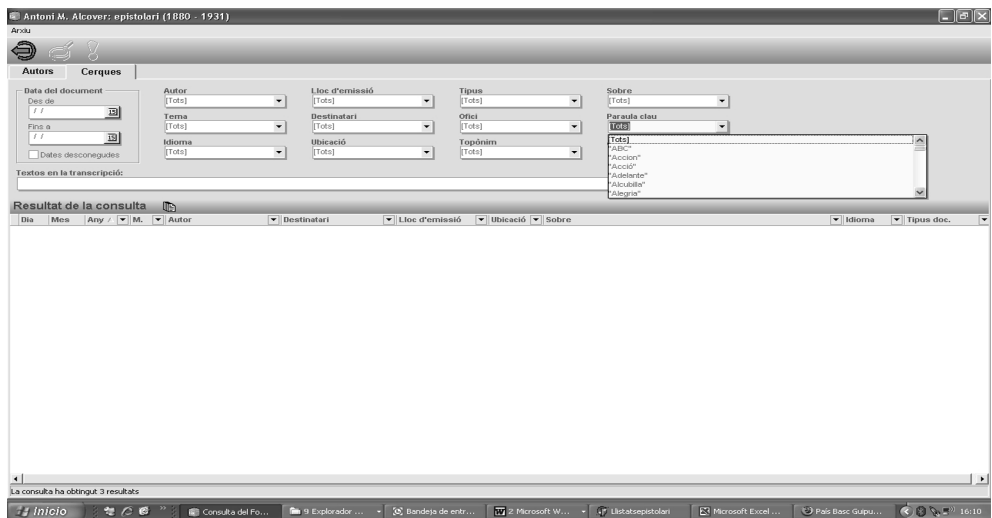

FIGURA 6. Pantalla de cerques. Desplegament de l'índex de paraules clau.

5. ALTRES CARACTERÍSTIQUES DE L'EPISTOLARI

El fet d'informatitzar totalment l'epistolari ha permès de conèixer-ne, d'una manera general, les característiques internes. Es coneixen els noms dels emissors de les missives, llurs oficis o el nombre d'homes, de dones o d'institucions que trameteren cartes. Se sap també el nom d'altres destinataris, les cartes dels quals estan incloses en l'epistolari alcoverià. Pel que fa a les característiques dels materials, se'n coneix l'interval temporal que abracen, i el nombre de documents que es reberen cada any entre el 1880 i el 1931. Quant a la tipologia, es coneix el nombre de cartes, postals, targetes de visita i altres documents que configuren l'epistolari, com també la llengua que hi fou emprada. Se sap també de manera explícita els llocs d'emissió des d'on les cartes van

ser trameses i el tema o els temes principals que tractaven. Aquesta informació de tipus global hauria estat impossible de copsar si no s'hagués informatitzat la totalitat dels documents.

5.1. ELS EMISSORS

El conjunt dels 16.004 documents de l'epistolari van ser redactats per 3.178 emissors. D'altra banda, s'han conservat 638 documents epistolars que Antoni M. Alcover va adreçar a diversos destinataris. S'han presentat, però, certes dificultats: hi ha 124 documents l'autor dels quals és absent o de signatura il·legible; i, de 36 autors, sols es coneix el nom i no el cognom. S'han trobat també 4 cartes anònimes, altres signades amb pseudònim («Un Noy», «Un Vallesà», «Un aïmant de la Llengua Catalana», «Tritonio», etc.) i altres signades solament amb inicials.

Pel que fa al nombre de documents que cada autor va trametre, n'hi ha 1.642 que van enviar a Alcover una sola carta; 462, que en van enviar 2; 223, que n'enviaren 3; 127, que n'enviaren 4; 89 que n'enviaren 5; 71 que n'enviaren 6; 50 que n'enviaren 7; 44 que n'enviaren 8; i 31 que n'enviaren 9. S'indiquen a continuació sols els noms dels autors que van enviar més de 10 documents,¹⁶ presentats per ordre decreixent.¹⁷

a) 15 autors que trameteren més de 100 documents:

Alcover Sureda, Pere Josep (659)	Rubió Bellver, Joan (120)
Alcover Sureda, Miquel (210)	Rotger Capllonch, Mateu (106)
Alcover Sureda, Andreu (207)	Griera Gaja, Antoni (105)
Schädel, Bernhard (197)	Alcover Estelrich, Catalina (103)
Barnils Giol, Pere (148)	Alcover Duran, Aina (102)
Alcover Duran, Catalina (144)	Calveras Santacana, Josep (102)
Miralles Sbert, Josep (127)	Obrador Benàssar, Mateu (101)
Álvarez Sereix, Rafael (121)	

b) 6 autors que trameteren de 77 a 95 documents:

Costa Llobera, Miquel (95)	Pont Llodrà, Andreu (82)
Rocas, Irene (88)	Sancho Vicens, Pere Antoni (80)
Alcover Duran, Miquel (82)	Pasqual, Bartomeu (77)

c) 13 autors que trameteren de 52 a 71 documents:

Bofarull Cendra, Jaume (71)	Galmés Alcover, Andrés (61)
Riutort Lliteres, Joan (71)	Bellpuig Joy, Tomàs (59)
Algarra Postius, Jaume (68)	Escalas Chamení, Fèlix (58)
Delpont, Juli (68)	Sala Argemí, Alfons (58)
Serra Orvay, Vicent (64)	Pasqual Tirado, Josep (54)
Garcia Girona, Joaquim Francesc (63)	Alandí Canela, Joan (52)
Alzina Melis, Joan (61)	

16. La llista completa d'autors relacionats amb el nombre de documents que van adreçar a Alcover apareix en la introducció del CD-ROM.

17. Entre parèntesis s'indica el nombre de documents que cada autor va trametre.

d) 20 autors que trameteren de 40 a 48 documents:

Montoliu de Togores, Manuel de (48)	Pou Batlle, Josep (43)
Forteza, Francesc Segimon (47)	Amengual Oliver, Jeroni (42)
Torres González-Arno [Marqués de Torre Mendoza], Emilio M. de (46)	Carner Puig-Oriol, Josep (42)
Vives Canals, Plàcid (46)	Parera Fornés, Miquel (42)
Domenge Morey, Pere (45)	Pons Fàbregues, Benet (42)
Reig Casanova, Enric (45)	Estelrich, Margalida (41)
Rovira Merita (Comte de Rótova), Joaquim (44)	Muntaner, Joan (41)
Camps Mercadal, Francesc (43)	Fernández Truyols, Andreu (40)
Llobera Solivelles, Martí (43)	Moragas Rodes, Fidel de (40)
Maura Montaner, Antoni (43)	Vallès Vidal, Emili (40)

e) 33 autors que trameteren de 30 a 39 documents:

Alcover Maspons, Joan (39)	Castellà Raich, Gabriel (33)
Amer Servera, Joan (39)	Clar Vila, Miquel (33)
Ferrà Juan, Miquel (39)	Guiraud Rotger, Gabriel (33)
Mestre Noé, Francesc (39)	Música Ortiz de Zarate, Pedro de (33)
Sallent Gotés, Àngel (39)	Oliver, Miquel dels Sants (33)
Guiraud Rotger, Joan (38)	Pijoan Soteras, Josep (33)
Alcover Duran, Antoni (37)	Benejam Marquès, Joan (32)
Juan Suasi, Juan B. (37)	Macabich Llobet, Isidor (31)
Prat de la Riba, Enric (37)	Macià Llompарт, Josep M. (31)
Campins Barceló, Pere Joan (36)	Torrendell Escalas, Joan (31)
Guarnerio, Pier Enea (36)	Domènech Valls, Rigobert (30)
Rubió Lluch, Antoni (36)	Font, Joan (30)
Todesco, Venanzio (36)	Riera Weisse, Bonaventura (30)
Estelrich Perelló, Joan Lluís (35)	Serra Boldú, Valeri (30)
Fajarnés Tur, Enric (35)	Spitzer, Leo (30)
Forteza Cortès, Tomàs (35)	Torres Ribas, Joan (30)
Aguiló Pinya, Joan (34)	

f) 53 autors que trameteren de 20 a 29 documents:

Massanet Beltran, Jeroni (29)	Portals Presas, Joan (26)
Servera, Monserrat (29)	Serra Pagès, Rossend (26)
Melis Massanet, Pere Antoni (28)	Arqués Arrufat, Ramon (25)
Sampol Ripoll, Pere (28)	Grandia Fígols, Marià (25)
Suddard, E. F. E. (28)	Niepage, Martin (25)
Aguiló Aguiló, Estanislau de K. (27)	Saderra Mata, Josep (25)
Esteve Teixidó, Ferran (27)	Sureda Morera, Enrique (25)
Gudiol Cunill, Josep (27)	Truyols Pont, Antoni (25)
Moll Casanovas, Francesc de B. (27)	Truyols Sureda, Martí (25)
Subirachs Pujol, Joan (27)	Fabra Poch, Pompeu (24)
Dato Iradier, Eduardo (26)	Ferrer, Joan (24)
Fullana i Mira, Lluís (26)	Prim de Balle, Narcís (24)
Massanet, Francesc de P. (26)	Puig Bosch, Ramon (24)
Parera Sansó, Joan (26)	Rius Salvá, Jerónimo (24)
Pons, Jeroni (26)	Salvioni, Carlo (24)
Pont Llodrà, Antoni Josep (26)	Truyols Pont, Monserrat (24)

Verdaguer Coromina, Àlvar (24)	Basté, Pere (21)
Cirera Mas, Josep M. (23)	Frates Sureda, Antonio (21)
Fiol Riera, Antoni (23)	López de Ayala Álvarez de Toledo (Comte de Cedi- llo), Jerónimo (21)
Morey, Joan (23)	O'Callaghan Vizcarro, Juan (21)
Senante Martínez, Manuel (23)	Pugès Guitart, Josep (21)
Superiora de Maria Reparadora, [?] (23)	Soler Terrassa, Antoni (21)
Damians Manté, Alfons (22)	Blazy, Jean (20)
Ors Rovira, Eugeni d' (22)	Cardona Tur [Bisbe de Sió], Jaume (20)
Peña, Antoni M. (22)	Holle, Fritz (20)
Saroihandy, Jean-Joseph (22)	Ruiz Pablo, Àngel (20)
Sociedad de Socorros Mútuos del Clero, [?] (22)	

g) 191 autors que trameteren de 10 a 19 documents:

Alba Bonifaz, Santiago (19)	Montoto, Manuel de (16)
Barrios, Benet R. (19)	Orlandis Despuig, Ramon (16)
Garau Muntaner, Jaume Lluís (19)	Patxot Jubert, Rafael (16)
Gibert Olivé, Agustí Maria (19)	Rivas Santiago, Natalio (16)
Mestre "Cupa jove", Miquel (19)	Torras Bages, Josep (16)
Oliver, Josep (19)	Torrent Boschdemont, Joan (16)
Rosselló Alemany, Joana (19)	Vallès Pujals, Joan (16)
Royo Villanova Urieta, Antonio (19)	Vayreda Olivas, Pere (16)
Sallent Gotés, Llorenç (19)	Vila, Gabriel (16)
Ventura Balanya, Michel (19)	Artizà Lapedra, Gregori (15)
Aixelà, Conrad (18)	Binimelis Quetglas, Miquel (15)
Alós-Moner de Dou, Ramon d' (18)	Counson, Albert (15)
Barberà Martí, Faustí (18)	Cuervo, Rufino José (15)
Cantó Llopis, Rafael (18)	Curet Payrot, Francesc de Paula (15)
Ferrer Ginard, Andreu (18)	Domenge, Bartomeu (15)
Frau, Bartolomé (18)	Ferrà Perelló, Bartomeu (15)
Grau Serra, Josep (18)	Marqués, Mayol, [?] (15)
Orlandis Despuig, Pere (18)	Muñoz Izquierdo, Francesc (15)
Par, Alfons (18)	Puerto, Faust (15)
Rosselló Pastor, Alexandre (18)	Pujol Tubau, Pere (15)
Rullan Mir, Josep (18)	Rosselló Crespí (Joan Rosselló de Son Forteza), Joan (15)
Vendrell Llord, Josep (18)	Rubí Sureda, Antoni (15)
Bordoy Oliver, Miquel (17)	Tallgren, Oiva Johannes (15)
Carreras Candi, Francesc (17)	Adroer, Lluís (14)
Casades Gramatxes, Pelegrí (17)	Alcover Sureda, Martí (14)
Jud, Jakob (17)	Armengol Pereyra, Alexandre (14)
Llinàs Alcover, Bartomeu (17)	Casaponce, Esteve (14)
Matheu, Francesc (17)	Cotoner de Verí (Marqués de la Sènia), Pere (14)
Montanya Santamaria, Francesc Xavier (17)	Duran Saurina, Miquel (14)
Rubió Balaguer, Jordi (17)	Garau Estrany, Nadal (14)
Sans Rossell, Alfons (17)	Huguet Breva, Gaetà (14)
Subirana, Eugeni (17)	Krüger, Fritz (14)
Valenzuela Alcarín, Joan (17)	Laforga Jové, Jaume (14)
Amengual Andreu, Bartomeu (16)	Llites Cervera, Francesc (14)
Ciuffo [Ramon Clavellet], Antoni (16)	Mateu Amengual, Bernardí (14)
Folguera Duran, Manuel (16)	Menéndez Pidal, Ramón (14)
Merlo, Clemente (16)	Mulet Sanç, Gabriel (14)
Meyer-Lübke, Wilhelm (16)	

- Pagès Rueda, Pere (14)
 Panadès Badia, Àngel (14)
 Ripol, Mariano (14)
 Sansó, Antonio M. (14)
 Sitjar Picornell, Rafael (14)
 Suchier, Hermann (14)
 Alcoverro Carós, Josep (13)
 Alemany Borràs, Josep (13)
 Balanzà Navarro, Vicent (13)
 Barceló, Andrés (13)
 Caldentey Perelló, Llorenç (13)
 Carbonell Puig, Salvador (13)
 Carsalade du Pont, Juli (13)
 Casanovas Pujol, Àngel Seraffí (13)
 Castellote Pinazo, Salvador (13)
 Duran Cañameras, Fèlix (13)
 Ginebra, Pere (13)
 Malagelada, Marian (13)
 Mestre, Miquel (13)
 Morey Antich, Ramon (13)
 Porcioles Gispert, Joan de (13)
 Reynés Font, Guillem (13)
 Ribas de Pina Wivis, Miquel (13)
 Riera, Benet (13)
 Socias Gradolí, Josep (13)
 Séguier, Comtessa de (13)
 Truyols Sureda, Joan (13)
 Vadell Adrover, Antoni (13)
 Vidal, Pere (13)
 Viladrich Gaspar, Jaume (13)
 Barceló, Bartomeu (12)
 Bové, Salvador (12)
 Capllonch Rotger, Miquel (12)
 Casanovas Camprubí, Ignasi (12)
 Costa Deu, Joan (12)
 Dameto Cotoner, Nicolau (12)
 Estelrich Artigues, Joan (12)
 Font Arbós, Josep (12)
 Forteza Pinya, Guillem (12)
 Larra, Fernando (12)
 Llebaria, Josep M. (12)
 Llorente Falcó, Teodor (12)
 Martí Juliá, Domènec (12)
 Mas Nadal, Jesús Maria (12)
 Mas Noguera, Jaume (12)
 Mistral, Frederic (12)
 Modolell Sans, Pau (12)
 Quílez Molina, Antonio (12)
 Rosselló Nadal, Antonio (12)
 Salvà Ripoll, M. Antònia (12)
 Sardà Salvany, Fèlix (12)
 Sellarés, Francesc (12)
 Balanzó Pons, Llorenç (11)
 Barceló Ramis, Bonaventura (11)
 Bauzà Adrover, Cosme (11)
 Blat Salgot, Josep (11)
 Calatayud Caldés, Salvador (11)
 Caldentey, Bartomeu (11)
 Capell, Joan (11)
 Cerdà, Miquel J. (11)
 Collell Bancells, Jaume (11)
 Garau Vila, Joan (11)
 Gelada, Jeroni (11)
 Linares Delhom, Joan (11)
 Marsol Francès, Josep (11)
 Maura Montaner, Miquel (11)
 Morey Gelabert, Llorenç (11)
 Pastor Castañer, Josep (11)
 Riber Campins, Llorenç (11)
 Rodrigo Pertegàs, Josep (11)
 Rubí Pocoví, Rafael Ignasi (11)
 Sadurní, Pere (11)
 Singala Noguera, Bartomeu (11)
 Solsona Cardona, Ramon (11)
 Toda Güell, Eduard (11)
 Vidal Piñar, José M. (11)
 Villà, Isidre (11)
 Vogel, Eberhard (11)
 Administrador "Razón y Fe", [?] (10)
 Alzamora Gomà, Enric (10)
 Aragó Turon, Ricard (10)
 Batlle Martínez, Joan B. (10)
 Bauzà [Felipe Guasp], Juan (10)
 Bertrand, Francesc de P. (10)
 Boquet Vives, Ramon (10)
 Cambó Batlle, Francesc (10)
 Cardó Sanjoan, Carles (10)
 Falp Plana, Josep (10)
 Faus Condomines, Josep (10)
 Fillol, François (10)
 Folch Torres, Manuel (10)
 Gayà Bauzà, Miquel (10)
 Grammont, Maurice (10)
 Hadwiger, Hans (10)
 Llompert Jaume, Gabriel (10)
 Llorens Carreras, Sara (10)
 Menéndez, Vicente (10)
 Montilla Ruiz, Fernando (10)
 Muntaner, Joan Aleix (10)
 Prim de Balle, Ignasi (10)
 Pujol Miquel, Gabriel (10)
 Riera, Pere (10)
 Robles, Ramon (10)
 Rubio Cambroner, Ignacio (10)
 Rumeu Freixa (Baró de Viver), Darius (10)
 Ruyra Oms, Joaquim (10)

Salow, Karl (10)
 Salvà Ripoll (de la Llapassa), Francesc (10)
 Soler Oliver, Felip (10)
 Togores, Mateu (10)
 Truyol, Mateo (10)

Valentí, Josep Ignasi (10)
 Verdés, Ramon (10)
 Verger Ventanyol, Maria (10)
 Vergés, Francesc (10)

5.2. ELS OFICIS

S'han pogut esbrinar, quan ha estat possible, mitjançant l'accés a la biografia, o perquè estan inclosos en les cartes, els oficis que alguns dels emissors desenvolupaven. N'hi ha 563, però, amb ofici desconegut. La resta desenvolupen 213 oficis diferents.¹⁸ A continuació s'indiquen, ordenats per freqüència, els oficis que tenien els autors de les missives.

Cal destacar que domina la branca eclesiàstica. Els 905 membres¹⁹ representen un 35% del total d'emissors. Hi destaquen també, quantitativament, escriptors, advocats, secretaris, polítics, metges, presidents, alcaldes, historiadors, directors, filòlegs, periodistes, administradors, llibreters, professors, mestres, militars, propietaris, diputats, farmacèutics o senadors.

Prevere (493)
 Escriptor (105)
 Jesuïta (83)
 Advocat (82)
 Secretari (76)
 Polític (63)
 Metge (60)
 President (58)
 Monja (56)
 Alcalde, Historiador (45)
 Vicari (41)
 Director (40)
 Filòleg (34)
 Periodista (33)
 Administrador, Bisbe, Llibreter (28)
 Professor (27)
 Mestre (26)
 Militar, Propietari, Rector (24)
 Diputat (23)
 Farmacèutic (21)
 Senador (20)
 Editor (18)
 Arquitecte, Bibliotecari, Canonge, Franciscà, Impressor, Poeta (17)

18. Cal tenir compte que la definició de l'ofici es fa de manera aproximada. De vegades hi ha preveres que són historiadors, escriptors, etc. La informació més completa apareix en la nota biogràfica. L'etiquetatge puntual s'ha fet amb vista a efectuar una certa comptabilització.

19. Eclesiàstics [905]: Prevere (493) + Jesuïta (83) + Monja (56) + Vicari (41) + Bisbe (28) + Arquebisbe (6) + Rector (24) + Canonge (17) + Franciscà (17) + Escolapi (11) + Agustinià (10) + Priora (9) + Seminarista (12) + Ecònom (8) + Benedictí (7) + Degà (7) + Dominic (7) + Vicari General (6) + Frare (8) + Caputxí (4) + Cabiscol (3) + Carmelita (3) + Missioner del Cor de Maria (6) + Ligorà (3) + Abadessa (2) + Canonge lectoral (2) + Canonge magistral (2) + Cardenal (2) + Prior (2) + Vicari capitular (2) + Ardiaca (1) + Arxiprest (1) + Arxiprevere (1) + Beneficiat (1) + Filipense (1) + Tresorer eclesiàstic (1) + Teòleg (1) + Subdiaca (1) + Mercedari (1) + Missioner (1) + Monjo (1) + Paül (1).

Comerciant, Empleat (16)
 Governador civil, Notari (15)
 Advocat i notari (13)
 Seminarista (12)
 Erudit, Escolapi, Pintor (11)
 Agustinià, Arxiver, Empresari, Pedagóg, Romanista, Secretari de l'Ajuntament (10)
 Fabricant, President de la Diputació, Priora (9)
 Ecònom, Frare, Lingüista (8)
 Benedití, Degà, Director general, Dominic, Escultor, Folklorista, Inspector (7)
 Arquebisbe, Catedràtic, Enginyer, Jutge, Músic, Vicari General (6)
 Fuster, Hispanista, Llicenciat en Dret, Llicenciat en Filosofia i Lletres, Pagès, Representant, Secretari de la Diputació, Tipògraf (5)
 Caputxí, Dibuxant, Economista, Escriptora, Guàrdia civil, Industrial (4)
 Agrimensor, Arabista, Botiguer, Cabiscol, Carmelita, Cònsol, Estudiant, Filòsof, Gramàtic, Jurisconsult, Ligorà, Missioner del Cor de Maria (6), Poetessa, Procurador, Subdirector (3)
 Abadessa, Agrònom, Alcalde accidental, Arqueòleg, Banquer, Bibliotecària, Bibliòfil, Botiguera, Canonge magistral, Cap de secció, Cardenal, Criat, Dependent, Enginyer de camins, Fotògraf, Gerent, Hostaler, Jurista, Mestra, Ministre, Noble, Obrer, Pintora, Prior, Redactor, Registrador de la propietat, Tinent d'alcalde, Tresorer, Vicari capitular, Vicepresident (2)
 Acadèmic, Administrador de consums, Agent de duana, Antiquari, Antropòleg, Ardiaca, Arxiprest, Arxiprevere, Ballarina, Beneficiat, Bidell, Botànic, Caixer, Callígraf, Canonge lectoral, Cap d'estació, Capità de vaixell, Capità general, Carabiner, Carboner, Comissionista de llibres, Compositor, Comptable, Criada, Cuiner, Decorador industrial, Delegat d'hisenda, Diplomàtic, Directora, Doctor en Dret, Doctor en Filosofia i Lletres, Dramaturg, Ebenista, Electricista, Enginyer agrònom, Enginyer industrial, Enginyer químic, Enquadernador, Escrivà, Felibre, Filipense, Fiscal municipal, Fonetista, Germanista, Geòleg, Glossador, Governador militar, Hoteler, Humanista, Intèrpret jurat, Joier, Llauner, Llicenciat en ciències naturals, Magistrat, Mecenes, Mercedari, Missioner, Monjo, Musicòleg, Oculista, Oficial de correus, Organista, Orientalista, Paül, Perit agrícola, Policia, Política, Procurador dels tribunals, Professora, Promotor agrícola, Propietària, Rei, Secretari general, Secretària, Sociòleg, Subdiaca, Terrissaire, Teòleg, Traductor, Traductor intèrpret, Transportista, Tresorer eclesiàstic, Tresorera, Veterinari, Viatjant (1)

5.3. ELS DESTINATARIS I ELS ALTRES EMISSORS

Dels 3.177 destinataris, amb 4.179 documents rebuts, 109 són desconeguts.

Arriben a 244 els destinataris de les cartes d'Alcover;²⁰ dels quals 88 són desconeguts. Hi destaquen les cartes que el manacorí va adreçar a l'oncle Pere Josep Alcover Galmés (81) i al sacerdot Pere Joan Riera «Bayó» (15), redactades en l'etapa de joventut. Són també numèricament importants les que va escriure a Joan Riutort Lliteres (55), a Miquel Alcover (49), a Francesc de B. Moll (49), a Pere Josep Alcover (23), a Joan Alandí Canela (11), a Estanislau de K. Aguiló (6) i a Bartomeu Pasqual Marroig (5).

S'indica a continuació la llista d'altres destinataris de cartes que no foren escrites per Alcover:

Moll Casanovas, Francesc de B. (200)
 Alcover Sureda, Miquel (22)
 Administrador del "Bolletí del Diccionari de la Llengua Catalana" (52)
 Alandí Canela, Joan (21)
 Família Alcover, - (31)
 Alcover Sureda, Pere Josep (7)

20. S'exclouen, en tots els casos, els noms dels destinataris que van rebre menys de 5 cartes.

Alcover Maspons, Joan (16)
 Schädel, Bernhard (15)
 Calveras Santacana, Josep (14)
 Administrador del "Diccionari català-valencià-balear" (12)
 Llompard Jaume, Gabriel (12)
 Alcover Estelrich, Catalina (10)
 Dato Iradier, Eduardo (10)
 Costa Llobera, Miquel (8)
 Sala Argemí, Alfons (8)
 Alba Bonifaz, Santiago (7)
 Pijoan Soteras, Josep (7)
 Aguiló Aguiló, Estanislau de K. (6)
 Alcover Duran, Miquel (6)
 Alcover Sureda, Andreu (6)
 Maura Montaner, Antoni (6)
 Melis Massanet, Pere Antoni (6)
 Pasqual, Bartomeu (6)
 Binimelis Quetglas, Miquel (5)
 Pont Llodrà, Antoni Josep (5)
 Álvarez Sereix, Rafael (5)

Pel que fa als autors que adreçaren cartes a personatges altres que Alcover, destaquen quantitativament els emissors següents: Catalina Alcover Duran (7), Aina Alcover Duran (5), Andreu Alcover Sureda (6), Miquel Alcover Sureda (37) i Pere Josep Alcover Sureda (9), que envien cartes a altres membres de la família i, en alguns casos, a Joan Riutort; Joan Marqués Benejam (8), Josep Calveras Santacana (89), Joaquim Garcia Girona (5), Alfons Par Tusquets (14), Josep Pasqual Tirado (5), H. Willy Paulyn (5), Maria Verger Ventanyol (9), bibliotecària de l'Ajuntament de Terrassa, o el romanista Leo Spitzer (6), que trameten missives a Francesc de B. Moll; Gaetà Huguet Brea (5), que escriu a l'administrador del *Bolletí del Diccionari*; Josep Pou Batlle (9) i Àngel Sallent Gotés (5), que s'adrecen tant a l'administrador del *Bolletí del Diccionari* com a Francesc de B. Moll; el diputat i ministre Joaquín Salvatella Gisbert (7), que es dirigeix a d'altres ministres per intercedir en l'obtenció de la subvenció que Alcover demana per a la compleció del *Diccionari*; i Francesc de B. Moll (22), que respon a Leo Spitzer, Josep Calveras, Wilhelm Meyer-Lübke o H. Willy Paulyn.

5.4. EL SEXE

De la nòmina d'emissors i de destinataris, 2.927 són homes; 200, dones; i 51 corresponen a emissors col·lectius, com ara societats, institucions, empreses, etc.

5.5. L'INTERVAL TEMPORAL

Els documents epistolars abracen un interval temporal de cinquanta-un anys (de 1880 a 1931). Hi ha, però, un escrit de 1877, de Joan Lluís Estelrich adreçat a Miquel Costa, i tres documents redactats després de la mort d'Alcover: el del 1932 és un escrit del romanista Willy Paulyn adreçat a Francesc de B. Moll, els del 1934 i del 1935 corresponen a dos rebuts emesos per Francesc Pons, dirigits a Andrés Caimari Noguera, en relació amb la subscripció a les Obres com-

pletes d'Alcover –en aquells moments, «La inquisición de España» i l'«Extinción de la Compañía de Jesús».

Malgrat que s'ha pogut deduir la data d'alguns dels documents que no la inclouen; amb tot, quatre-cents no estan datats ni es pot preveure una possible data d'emissió.

A continuació, es mostra gràficament el nombre de documents emesos cada any (figures 7-13). A efectes de presentació, s'han construït dues taules ([1880 - 1900] i [1901-1931] = figura 7) i tres gràfics ([1880 - 1899], [1900-1918] i [1919-1931]) (figures 8-10), ordenats també per ordre decreixent de documents emesos (figures 11-13)). La primera taula de la figura 7 indica el nombre de documents que Alcover va rebre fins l'any 1900, la segona els que va rebre entre el 1901 i el 1931. La divisió en tres gràfics (figures 8-10 i figures 11-13) permet, d'una banda, de veure l'increment epistolar que s'inicia a partir de l'any 1897 i, alhora, d'evidenciar-ne la progressiva disminució del 1926 ençà.

<i>Anys</i>	<i>Nombre de documents</i>	<i>Anys</i>	<i>Nombre de documents</i>
1880	4	1906	1019
1881	16	1907	602
1882	17	1908	654
1883	11	1909	567
1884	20	1910	480
1885	11	1911	649
1886	56	1912	412
1887	18	1913	363
1888	35	1914	301
1889	32	1915	424
1890	70	1916	391
1891	82	1917	366
1892	30	1918	404
1893	35	1919	542
1894	33	1920	503
1895	43	1921	392
1896	71	1922	399
1897	110	1923	290
1898	210	1924	185
1899	272	1925	179
1900	425	1926	230
1901	392	1927	160
1902	508	1928	188
1903	521	1929	194
1904	504	1930	162
1905	727	1931	92

FIGURA 7. Nombre de documents que A. M. Alcover va rebre (1880-1931)

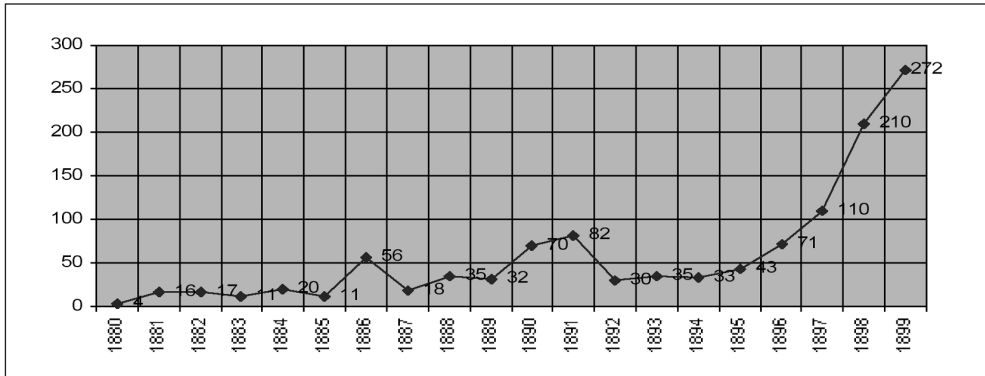

FIGURA 8. Número de documentos recibidos entre 1880-1899.

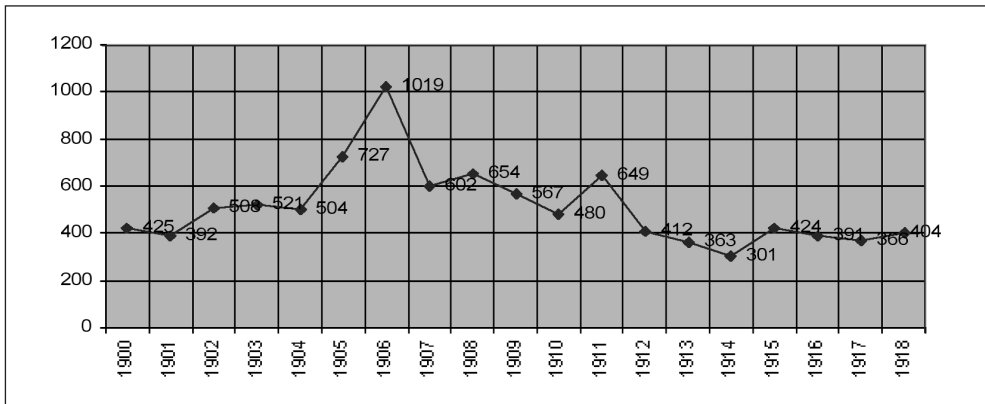

FIGURA 9. Número de documentos recibidos entre 1900-1918.

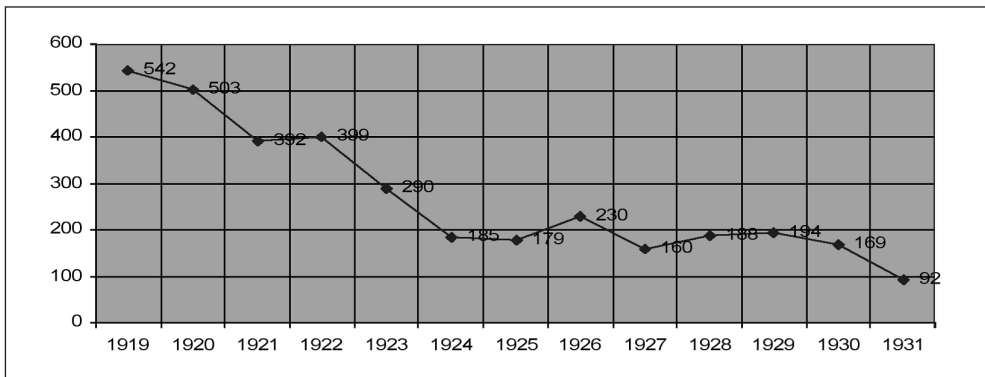

FIGURA 10. Número de documentos recibidos entre 1919-1931.

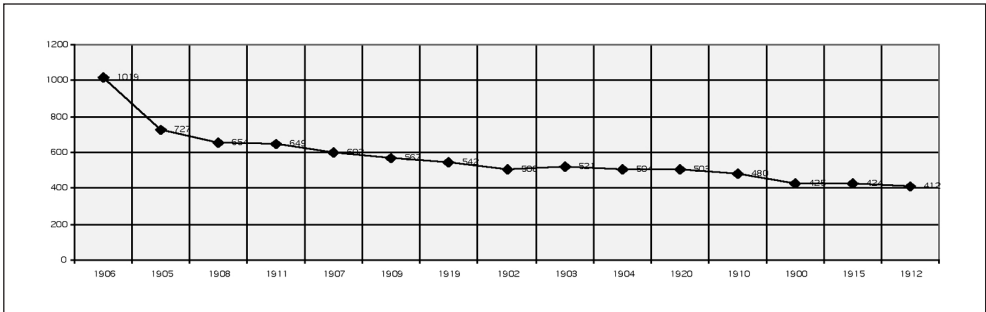

FIGURA 11. Ordenació decreixent (de 1000 a 400 documents rebuts).

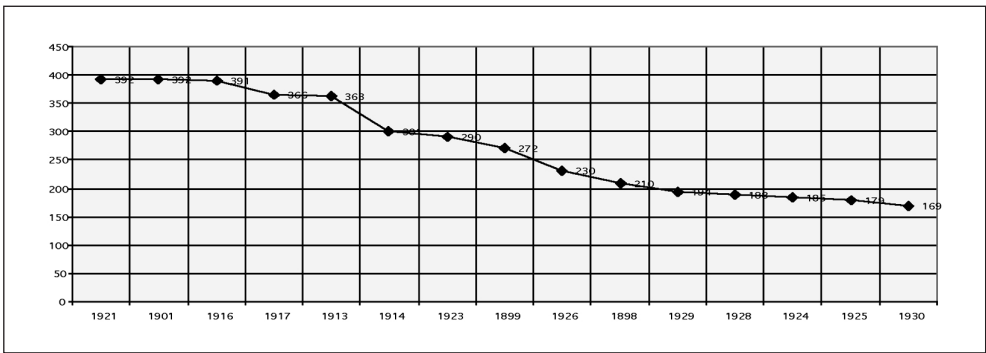

FIGURA 12. Ordenació decreixent (de 400 a 100 documents rebuts).

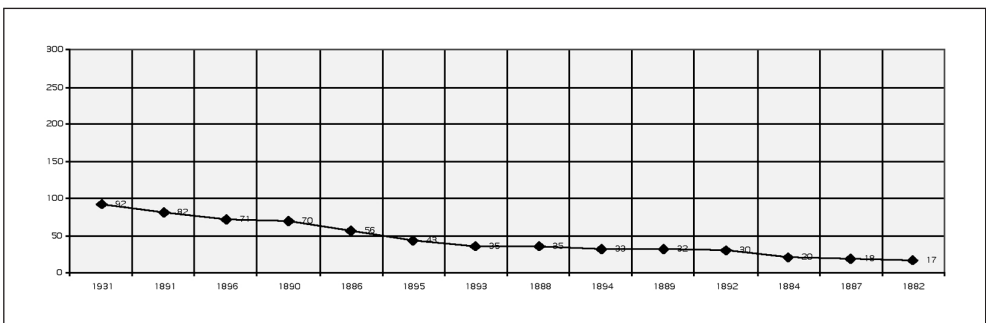

FIGURA 13. Ordenació decreixent (menys de 100 documents rebuts).

Els gràfics mostren, a grans trets, tres grans moments en les trameses epistolars que Alcover va rebre:²¹

a) Els anys que precedeixen el nomenament de vicari general (1898) [correspon a la figura 13]. Des de l'any 1880 a l'any 1896 no s'arriba a superar mai el centenar de cartes rebudes, fet que també ocorre l'any 1931, a causa del precari estat de salut d'Alcover. Els emissors, durant el període de joventut, són amics (Joan Guiraud, Josep Miralles, Francesc Casesnoves, Bartomeu Singala, Pere Orlandis, Miquel Costa, Mateu Rotger, Martí Llobera o Andreu Pont Llodrà), companys de seminari o mestres (Tomàs Forteza o Marià Aguiló). Hi apareixen també les relacions d'Alcover amb la vida cultural de l'època, mitjançant els contactes amb Pere d'Alcàntara Peña, Miquel dels Sants Oliver, Estanislau de K. Aguiló o Antoni Frates. S'entrelluquen també les ressonàncies de les ideologies integrista i carlina (és el moment de l'intercanvi epistolari amb Miquel Binimelis) o dels primers contactes amb Fèlix Sardà i Salvany i amb la publicació «El Siglo Futuro».

Durant aquest període, s'aprecia una progressió creixent, pel que fa al nombre de cartes rebudes, però l'augment no és del tot sistemàtic. S'observen pics el 1886 (moment de l'ordenació sacerdotal), el 1890, el 1891 i el 1896. Són molt abundoses durant aquest període les cartes que rep de Miquel Alcover, el seu germà jesuïta, i, a partir del 1886, del germà Pere Josep, que és, de tots els autors, qui li adreça més cartes al llarg de tota la vida (648). L'any 1897 se supera ja el centenar de missives rebudes (és l'any en què Alcover es comença a donar a conèixer mitjançant la publicació de *l'Aplech de Rondaies*) i la xifra augmenta considerablement el 1898.

b) Els anys de projecció pública (1899-1920) [correspon a la figura 11 i parcialment a la figura 12]. Des del 1899 el nombre de cartes que Alcover va rebre continua augmentant, fins que arriba el moment àlgid de la celebració del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, el 1906. Del 1900 al 1905, la mitjana de cartes és d'unes cinc-cents anuals, amb un pic l'any 1905 (727), a causa de la preparació del Congrés. Durant tot aquest període, dominen numèricament les cartes dels col·laboradors de l'Obra del Diccionari. Són també rellevants les missives que li adreça la família, especialment durant el desenvolupament de les eixides. Hi ha també cartes de caràcter eclesiàstic, motivades per l'exercici del càrrec de vicari general que va durar fins el 1916.

c) El període de decandiment, que es divideix en dues seqüències temporals: del 1921 al 1926 i del 1927 al 1931 [correspon parcialment a la la figura 12]. A partir del 1921, les cartes rebudes no passen de 400 anuals. Temàticament hi dominen les missives de caràcter polític que responen a peticions de fons per tirar endavant l'obra lexicogràfica. Hi ha també, en xifra reduïda, missives de col·laboradors. És també l'època de contactes epistolars amb filòlegs estrangers de prestigi (Wilhelm Meyer-Lübke, Leo Spitzer, H. Willy Paulyn, Gerhard Rohlfs o Maurice Grammont) com a conseqüència de la publicació del primer fascicle de *Diccionari*.

L'any 1927 comença la davallada definitiva d'Alcover, fet que s'aprecia també en el nombre de dades rebudes, que arriben a 92 l'any 1931. És significatiu que sigui Francesc de B. Moll, i no el canonge manacorí, qui estableix, durant aquest subperíode, el contacte epistolari més abundós amb diversos emissors, com ara Josep Calveras o Alfons Par.

21. Se'n fa sols un comentari molt general, atès que un estudi aprofundit dels contactes epistolars que Alcover va mantenir al llarg de la seva vida es desenvoluparà en un volum titulat «Antoni M. Alcover: Lletra a lletra», actualment en preparació.

5.6. ELS LLOCS D'EMISSIÓ

Els 15.489 documents estan remesos des de 721 localitats. D'aquests, 360 no compten amb informació relativa al lloc d'emissió,²² i aquesta tampoc no es pot deduir amb certesa.

Les localitats des d'on s'ha emès el nombre més elevat de documents són:²³ Palma de Mallorca (3.382), Barcelona (2.369), Manacor (1.650), Madrid (793), Son Crespí Vell (238), València (238), Pollença (221), Halle (190), Tortosa (190), Vic (163), Sóller (136), Ciutadella (129), Eivissa (129), la Torre Nova (129), Perpinyà (127), Tarragona (116), Terrassa (102) i Girona (100).

No superen la xifra de 100 documents, i per ordre decreixent: Andalusia, Suïssa, Argentina, Navarra i el País Basc, Bèlgica, Cantàbria, Cuba, Finlàndia, Sardenya, Àustria, el Regne Unit, Colòmbia, Galícia, els Estats Units, la República Txeca, les Filipines, les Canàries, Algèria, Uruguai, Puerto Rico, Melilla, Terra Santa, Hongria, Eslovènia, Xile, Portugal, Suècia, Síria, Múrcia i Extremadura.

Tenen un sol document: Brasil, Geòrgia, Irlanda, La Rioja, Luxemburg, Malta, Marroc, Perú, Rússia i la Vall d'Aran.

A continuació, es presenten les localitats, amb el nombre de documents associats, agrupades en àrees menors. Es pot observar que de les Illes Balears i de Catalunya prové el nombre més elevat de documents. A certa distància els segueix Castella, València, Alemanya, la Catalunya del Nord, França i Aragó.

ILLES BALEARS [7.406 DOCUMENTS]:²⁴ 134 INDRETS: Palma de Mallorca [3.382], Manacor [1.650], Pollença [254], Son Crespí Vell [238], Sóller [140], Ciutadella [135], Torre Nova [131], Eivissa [129], Son Crespí [91], Llucmajor [82], Felanitx [76], Son Carrió [62], Inca [60], Artà [54], Maó [48], Migjorn Gran, es [47], Pobla, sa [45], Son Servera [38], Capdepera [36], Sineu [32], Llombards, es [28], Porreres [24], Petra [22]; Ariany, Sant Llorenç des Cardassar [21]; Esporles, Sencelles [20]; Binissalem, Sant Joan, Son Espanyolet [18]; Calvià [17]; Mancor, Punta, la [16]; Alaró, Valldemossa [15]; Andratx [14], Selva [13]; Alcúdia, Calonge, Muro, Pont d'Inca, Porto Cristo, Son Forteza [12]; Campos, Marratxí [11]; Montuïri, Santa Eulària des Riu, Santa Maria, Santanyí [10]; Maria [9]; Algaida, Campanet, Lloret de Vista Alegre [8]; Lloseta, Lluc, Miramar, Santa Margalida [7]; Escorca, Fornalutx, Pòrtol, Vilafranca de Bonany [6]; Establiments, Llubí, Son Roca [5]; Caimari, Alaior, Hostalet -s', Sant Climent, Sant Lluís, Santa Catalina [4]; Colònia de Sant Pere, Arracó -s', Bunyola, Ferreries, Puigpunyent, Sant Josep de sa Talaia, Son Alegre, Son Comte, Son Curt, Son Montserrat, Terreno [3]; Capdellà -es, Costitx, Santa Magdalena, Santa Maria del Camí, Banyalbufar, Biniamar, Biniforani, Búger, Castell -es, Formentor, Menorca, Port de Manacor, Port de Sóller, Sant Cristòfol, Son Negre, Son Servera (port) [2].

CATALUNYA [4.605 DOCUMENTS] = 233 INDRETS: Barcelona [2.369], Tortosa [190], Vic [164], Tarragona [117], Girona [103], Terrassa [102], Lleida [59]; Igualada, Manresa [57]; Olot [46], Valls [44], Sarrià (Barcelona) [42], Llofriu [40]; Sabadell, Solsona [39]; Reus [32]; Montserrat, Torelló [30]; Barberà de la Conca [26]; Avinyonet, Borges Blanques -les [24]; Bellpuig, Vilafranca del Penedès [21]; Seu d'Urgell -la, Sort [20]; Centelles, Ponts, Vilanova i la Geltrú [19]; Sant Andreu de Palomar [18]; Agullana, Balaguer, Puigcerdà [17]; Banyoles, Bisbal -la, Falset, Lladó, Tremp, Vallvidrera [16]; Campmany, Mataró [15]; Pineda [14]; Palafrugell, Vendrell -el [13]; Artesa de Segre, Cervera, Montblanc, Sant Feliu de Guíxols [12]; Miracle -el, Sant Vicenç dels Horts, Santa Coloma de Queralt [11]; Aitona, Almatret, Amer, Guissona, Pradell [10]; Ra-

22. En el programa de consultes, algunes localitats s'han emmarcat entre claudàtors; aquests símbols indiquen que, malgrat que no està explícitament en el document, es pot deduir el lloc d'emissió.

23. El càlcul complet de localitats amb el nombre de documents que hi està relacionat apareix en la presentació del CD-ROM.

24. Quan la llista és molt extensa, s'han eliminat de tots els indrets les localitats que estan associades amb un sol document i les localitats que tenen menys de deu documents relacionats. Aquesta informació es publica de manera completa en la presentació del CD-ROM.

bós d'Empordà, Sitges [9]; Berga, Bordils, Cardona, Tona, Tortosa, Vilassar de Mar, Vimbodí [8]; Figueres, Sant Boi de Llobregat [7]; Borredà, Camallera, Camprodon, Lloret de Mar, Palamós, Ripoll, Rocabruna, Sant Martí de Maldà, Tàrraga [6]; Badalona, Borges del Camp -les, Capçanes, Casserres, Linyola, Montclar, Pobla de Lillet -la, Ribes de Freser, Sant Bartomeu del Grau, Santes Creus [5]; Bigues, Blanes, Castelló de Farfanya, Espluga de Francolí -l', Gavà, Granollers, Llinars del Vallès, Massalcoreig, Ordino, Pals, Peralada, Pobla de Segur -la, Prats de Luçanès, Sant Feliu de Torelló, Sant Sadurní d'Anoia, Santa Coloma de Farners, Santpedor, Selva del Camp, la, Serós [4]; Benavarrí, Besalú, Bruc -el, Calabuig, Caldes de Montbui, Calella, Canet, Canet de Mar, Corbins, Freginals, Fullea, Marçà, Morunys, Olost de Luçanès, Sant Gervasi de Cassoles, Santa Cecília de Montserrat (Marganell), Torre de l'Espanyol, la, Torredembarra, Vilabertran, Xerta [3]; Agramunt, Alcarràs, Alcover, Alella, Arboç -l', Argentera -l', Argentera, Bagà, Banyeres del Penedès, Cambrils, Castellterçol, Castellví de la Marca, Gràcia (Barcelona), Margalef, Mollet del Vallès, Nou -la (Berguedà), Omells de Nagaya, Pobla de Cérvoles -la, Pobla de Massaluca -la, Rialb, Sant Cugat del Vallès, Sant Feliu de Codines, Sant Hilari Sacalm, Sant Joan de Mediona, Sant Martí Sarroca, Sant Quirze del Vallès, Sant Vicenç de Torelló, Tiana, Tírvia [2].

CASTELLA [865 DOCUMENTS]: 18 INDRETS: Madrid [811], Toledo [18], Simancas [6], El Escorial [5], Valladolid [4], Palencia [3]; Àvila, Burgos, Ciudad Real, El Burgo de Osma, Sòria Berlanga de Duero [2]; Bas-tida, Conca, El Paular, Motilla del Palancar, San Rafael (Segovia), Albacete [1].

VALÈNCIA [568 DOCUMENTS]: 45 INDRETS: València [242], Castelló de la Plana [75], Oriola [36], Gandia [29], Alcoi [28], Alacant [18]; Ontinyent [16]; Benassal, Morella [12]; Benigànim [9]; Vinaròs [8]; Biar, Ibi, Monforte del Cid [7]; Benissa, Pego, Xàtiva [6]; Elx [4]; Alcalà de Xivert, Gilet, Mutxamel, Uixola [3]; Benidorm, Monòver, Pinós -el, Segorb, Sueca [2].

ALEMANYA [485 DOCUMENTS]: 44 INDRETS: Halle [190], Hamburg [96], Berlín [50], Bonn [17], Pankow [13], Marburg [11], Göppingen [10], Leipzig [9], Aquisgrà [7]; Colònia, Cöthen, Munic, Wernigerode [6]; Breslau, Büdingen [5]; Dresde, Stuttgart [4]; Chemnitz, Giessen, Magdeburg [3]; Charlottenburg, Freiburg im Breisgau, Helmstedt, Hildesheim, Münster, Traunstein, Tübingen [2].

ITÀLIA [231 DOCUMENTS]: 29 INDRETS: Roma [73], Milà [54], Bolonya [23], Bassano [22], Montevergine [19], Nàpols [18], Pisa [8], Florència [5]; Grosseto, Pàdua, Torí [4]; Albenga, Oggebbio, Pavia [3]; Faenza, Gènova, Pallanza [2].

CATALUNYA DEL NORD [176 DOCUMENTS]: 14 INDRETS: Perpinyà [128], Cornellà de Conflent [13], Arle [8]; Ceret, Prada [6]; Noedes [3]; Baixàs, Ribesaltes, Thuès les Bains, Urbanyà [2], Cornellà del Bèrcol, Ole-ta, Pesillà de la Ribera, Vernet les Bains [1].

FRANÇA [163 DOCUMENTS]: 25 INDRETS: París [84], Montpellier [24], Versailles [15], Maiano [12], Tolosa [3]; Avinyó [18], Bourg-la-Seine, Lió, Montigny-Beauchamps, La Rochelle [2]; Carcasona, Le Cayrol, Estrasburg, Guéret, Ille-et-Vilaine, Lescun, Marsella, Montauban, Narbona, Saint Georges-les-Bains, St-Maurice sur Moselle, Tarn-e-Garonne, Tours, Vichy, Vienne [1].

ARAGÓ [153 DOCUMENTS]: 13 INDRETS: Saragossa [85], Borja [17], Veruela [16], Osca [10]; Barbastro, Jaca [8]; Bonansa, Calaceit [2]; Graus, Montsó, Osso de Cinca, Tamarit de Llitera, Terol [1].

ANDALUSIA [77 DOCUMENTS]: 13 INDRETS: Còrdova [18], Granada [14], Almeria [11], Cadis [8], Jaen [6]; Màlaga, Gibraltar [5]; Sevilla, Martos (Jaen), Cartagena, Baeza [2]; Linares (Jaen), Jerez de la Frontera [1].

Suïssa [60 documents]: 10 indrets: Zuric [41]; Ginebra [6]; Basilea, Lugano [3], Bellinzona [2]; Friburg, Gersau, Interlaken, Mendris, San Bernardino [1].

L'ARGENTINA [53 DOCUMENTS]: 14 INDRETS: Buenos Aires [28], Santa Fe [7]; Bragado, Chabás [3]; Capitán Sarmiento, San Martín; Alberdi, Argentina, Casilda, Córdoba, Firmat, General Pinto, Juárez, Rosario [1].

NAVARRA I EL PAÍS BASC [33 DOCUMENTS]: 8 INDRETS: Bilbao [17], Begoña [5], Guernica [4]; San Sebastián [3]; Navarra, Deusto, Hendaia, Mondragon [1].

BÈLGICA [23 DOCUMENTS]: 7 INDRETS: Tournai [7]; Bruxelles, Francorchamps [5]; Gant, Lieja [2]; Basenge, Malines [1].

CANTÀBRIA [19 DOCUMENTS]: 6 INDRETS: Santander [8], Gijón [6], Villaviciosa [2]; Corias (Astúries), Pedreña (Santander), Puente Viesgo [1].

CUBA [19 DOCUMENTS]: 4 INDRETS: Santiago de Cuba [16]; Guanabacoa, Guantánamo, La Havana [1].

FINLÀDIA [16 DOCUMENTS]: 2 INDRETS: Hèlsinki [15]; Turku [1].

SARDENYA [14 DOCUMENTS]: 4 INDRETS: Alguer -l' [9], Sàsser [3], Azicri, Càller [1].

ÀUSTRIA [13 DOCUMENTS]: 2 INDRETS: Viena [12], Pörtlach [1].

REGNE UNIT [11 DOCUMENTS]: 7 INDRETS: Bournemouth, Cambridge, Gloucester, Elgin (Escòcia) [2]; Greenwich, Highgarth, Manchester [1].

5.7. ELS TIPUS DE DOCUMENTS

Els documents de l'epistolari s'han classificat d'acord amb la seva tipologia: cartes (11.151), targetes postals (2.246), targetes de visita (993), «Besa la mà» (259), telegrams (158), circulars (121), notes (117), rebuts (71), targetes (64), «Saluda» (63), participacions²⁵ (47), factures (38), recordatoris (31), informes (4) i certificats (1).

S'han agrupat també altres documents d'acord amb les denominacions següents: articles (23), cèdules (5), parlaments (5), llistes de paraules (2) i sermons (2). Altres materials que no encaixen en les denominacions indicades s'han englobat sota el títol genèric d'«altres documents» (87).

5.8. LES LLENGÜES DE COMUNICACIÓ EPISTOLAR

Els documents de l'epistolari estan redactats majoritàriament en català (10.177) i en castellà (4.363). L'alemany és la tercera llengua emprada (399), seguida del francès (236), de l'italià (136) i de l'anglès (48). Amb xifres molt inferiors es troben missives escrites en llatí (26) i en occità (14) i n'hi ha dues en esperanto i altres dues en galleg.

Altres cartes estan redactades fent servir dues llengües: castellà/català (46), català/llatí (14), alemany/català (8), alemany/francès (6), francès/català (4), alemany/castellà (2), anglès/castellà (2), italià/català (2), català/esperanto (1), italià/alemany (1), italià/francès (1) i llatí/francès (1).

5.9. ELS TEMES

Quan ha estat possible –cal tenir en compte que algunes targetes de visita no inclouen cap tipus de text–, s'ha indicat, de manera molt general, el tema o temes que dominaven en les cartes, en relació, en tots els casos, amb la biografia d'Antoni M. Alcover. Quant ha estat possible, s'ha

25. Participació de naixement, de canvi de domicili, etc.

aprofitat el títol del sobre que recollia cartes de la mateixa temàtica; per exemple, «Cartes rebudes amb motiu de la mort de ma mare» o «Homenatge Joan Alcover. Adhesions d'amichs de Catalunya», per bé que també s'han afegit nous documents d'altres capsos que tracten sobre aquests temes. S'han definit, doncs, 127 conceptes, que indiquen el tema dominant de la missiva. El concepte «informació» és molt vague, però s'ha volgut incloure per indicar les cartes (la majoria, 13.198) que aportaven dades noves, no relacionables amb els conceptes predefinits.

Els temes més preponderants fan referència a la «col·laboració en l'Obra del Diccionari» (1.599) i a la «subscripció al *Bolletí del Diccionari*» (1.330).

Altres temes numèricament destacables són els següents: «Agraïment» (735), «Eixides» (623), «Congrés de la Llengua Catalana» (595), «Tramesa» (554), «Estudis sobre la llengua» (506),²⁶ «Sol·licitud d'informació» (494), «Subvenció per al Diccionari» (417), «Desitjos de bones festes» (384), «Recomanació» (324), «Enhorabona» (284), «Malalties» (269), «Petició de trameses» (235), «Petició o proposta» (222), «Atemptat contra Alcover» (201), «Subscripció al *Diccionari català-valencià-balear*» (201), «Consultes lingüístiques» (198), «*Aplech de rondaies*» (195), «Conflicte amb l'Institut d'Estudis Catalans» (195), «Invitació» (183), «Subscripció» (181), «Qüestions polítiques» (174), «Onomàstica d'Alcover» (170), «Intendència» (165), «Comunicació de defunció» (163), «Observacions» (154), «Estipendiats» (143), «Nomenament» (142), «Condol per la mort del pare d'Alcover» (134), «Edició Lul·liana» (134), «Qüestions administratives» (125), «Dietaris» (109), «Sol·licitud de favor» (107), «Opinions sobre la llengua» (99), «Qüestions religioses» (93), «Condol per la mort de la mare d'A. M. Alcover» (89), «Llibre del Congrés» (86), «Convocatòria de reunió» (85), «Sol·licitud d'originals» (85), «Conferències d'Alcover» (79), «Société Internationale de Dialectologie Romane» (79), «Normes ortogràfiques» (78), «Homenatge a Joan Alcover» (73), «Resposta a una petició» (71), «Escrit de presentació» (68), «Societat Arqueològica Luliana» (57), «Cartes glosades» (56), «Sol·licitud d'ofici o de predicació» (54) i «Rebut» (51).

Hi ha temes que tenen un abast més reduït i que es refereixen a:²⁷ «Manifests» (49), «Premsa» (46), «Claustre de Manacor» (45), «Qüestions eclesiàstiques» (45), «Qüestions ideològiques» (45), «Carlisme» (44), «Obres» (44), «Pronúncia del llatí» (43), «Adhesió» (41), «Malaltia de la mare d'A. M. Alcover» (39), «Poesia» (39), «Entrevista amb el rei» (38), «Petició d'excuses» (38), «Sol·licitud de col·laboració» (36), «Qüestions familiars» (34), «Crítiques» (30), «Correcció de proves» (29), «Ajut del govern espanyol per al Diccionari» (28), «Consells» (28), «Institut d'Estudis Catalans» (27), «Salutacions» (27), «Aportació d'informació» (26), «Atlas Lingüístic» (26), «Republicans» (25), «Acompliment d'un encàrrec» (24), «Queixes» (22), «Projectes» (21), «Comentaris» (19), «Càtedra de català a la universitat» (17), «Lliga del Bon Mot» (17), «Qüestions econòmiques» (17), «Resposta a una proposta d'A. M. Alcover» (17), «Secció Balear de la Junta Espanyola per a l'intercanvi científic» (16), «Son Carrió» (16), «Justificacions» (14), «Condol» (13), «Ordenació de cèdules» (13), «Protestantisme» (13), «Real Academia Española» (13), «Condol mort de l'oncle» (12), «Correcció de textos» (12), «Homenatge a A. M. Alcover» (12), «Relat de visita del bisbe o visita pastoral» (12), «Liquidació» (11), «Germanofilia» (10), «Qüestions educatives» (10).

5.10. ALTRES OBSERVACIONS

En el programa informàtic s'indica també una relació de materials, de caràcter no epistolar, que estaven barrejats amb les cartes. Es tracta de recordatoris de defunció, programes d'activi-

26. El tema al·ludeix a cartes de col·laboradors que inclouen informació lingüística.

27. S'ha omès la indicació dels temes que tenen un caràcter més minoritari. Aquesta informació consta en el CD-ROM.

tats culturals diverses, anuncis, invitacions, fulls religiosos, estampes, circulars, goigs i altres documents.

Les cartes s'han transcrit reproduint fidelment els originals. Quan la lectura hauria comportat incomprensió o ambigüitat, s'han afegit, tot marcant-los ([]), alguns signes de puntuació. S'han indicat entre claudàtors les solucions lèxiques en casos de grafies confusionàries («ynemed dele-ne [Magdalena]»). En pocs casos, s'han completat alguns mots abreujats. Hi ha hagut una intervenció molt reduïda; solament s'han corregit els errors flagrants o els problemes de picatge dels textos mecanografiats.

Per conèixer més dades sobre l'emissor, s'ha procurat que cadascú tingués una breu nota biogràfica. Quan ha estat possible, aquesta s'ha obtingut mitjançant la consulta de l'*Enciclopèdia Catalana*, de l'*Enciclopedia de Mallorca*, de l'*Enciclopèdia Espasa*, dels volums *Crònica de l'obra del Diccionari*, de Jaume Corbera (Mallorca: Moll, 2007), del volum *Escrits autobiogràfics* de Francesc de B. Moll (Mallorca: Moll, 2003) i fent cerques a internet.

6. ALGUNES MOSTRES EPISTOLARS

S'inclouen a continuació cinc cartes que mostren realitats ben diverses, però que aporten informacions complementàries d'aspectes ja coneguts relacionats amb la vida d'Antoni M. Alcover

a) La relació entre Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll, abans que aquest darrer decidís de col·laborar en l'*Obra del Diccionari*. Vegem-ne els consells que li ofereix el canonge manacorí:

†

Ciutat de Mallorca

31 octubre, 920

A D. Francesc de Borja Moll.

Amich estimat: en mon poder la seua de dia 25. Supòs que vostè deu haver rebuda la meua del dia anterior i un dia d'aqueys les 50 pessetes que per gir postal li enviàrem.

Referent a lo que me diu que ha desistit de pendre la carrera de Correus, trop que fa uns mals contes. Consider que ès de les carreres que mes li convenen, perque ès curta, té la col·locació segura, guanyen molt; i encara que estiguen un poc esclaus, en canvi tenen resolt el problema de la vida. Deixi anar d'esser periodista o escriptor per viurehi. Seria la carrera de la fam i de la misèria. A Espanya l'escriure literariament no dona per viure. Els periodistes bons de Madrid o Barcelona n'hi ha que guanyen molt, però son molt poch, i llavò que están mes esclaus que a correus. Essent de correus pot fer poesies, dibuixar, escriure prosa, tot quant vulla, ab la ventatge de tenir assegurada la manja. Ab lo ventre buyt, me crega, fa mal escriure i les Muses no bufen. No els agrada gota la fam.

En quant a trobar a vostè una col·locació a Mallorca, es molt difícil, perque per cada una que en surt, hi ha cent demanadors.

Per consegüent jo per lo que l'estim, li aconsell que prenga la carrera de Correus o telegrafs o una altra carrera per l'estil, que tinga pervindre, que facilment, en tenirla, puga "entrar a corral".

En quant an aquells llibres que diu que ha trobats per ferne cèdules, no me convenen, perque de molts d'ells ja les tenim

De lo que convé que en fassen es d'aquell Diccionari Menorquí d'En Jaume Ferrer i Parpal, de que li parlava en ma derrera. Ho fassem així com li deya. I sobre tot, que fassen moltes de cèdules de

llenguatge vivent o molts de dibuixos d'objectes materials que convenga que hi haja dins lo futur "Diccionari".

Comandacions a tots els de ca-seua i bons amichs (Pons Sintes, Gomila, Benejam, Sintes, Bals).
Son afectíssim

Antoni M. Alcover pre.

b) Carta de Salvador Carbonell Puig, fundador a Santiago de Cuba del Grop Nacionalista Radical, on s'aprecia el gran impacte que va tenir la preparació i la celebració del Primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

[Contestada 22 setembre]

[Unió Catalanista]

[(Centre Catalanista de Santiago de Cuba)]

A Mossen Antoni M. Alcover

Venerable patrici y benvolgut amich:

Salut li desitj pera portar avant, cada die més, la noble tasque qu'ab tant da fé y Patriotisme as n'heu imposat. Mil perdons os ne deman, per ma tardança en respondreus, obehint tant sols, à la meue salut quelcóm sotregade primer y á lo molt de treball en aquets ultims dies.

Crech os ne fareu carrech y sabreu disimularme, la manque de compliment á vostres ultims mots.

Avuy os n'ajunto 10 "Dollars" procedents de cinch inscripcions de congressistes, tres de les qu'os n'incloch firmades y les altres una per el Centre Catalaniste y l'altre per En Agustí Ferrer y Magrans d'aqueste ciutat.

Els altres cinch son destinats á pagar la suscripció, desde son principi, del Centre al bolletí. Si quelcom os ne sobrès esmesenho [?] ab lo que millor os ne sembli, puig quant ne sie hora d'enviar els volums ja parlarém aleshores de com tinguen que ferho.

Aquí son moltes les ansies que hi hà pera arriuar à la grandiosa diada del Congrés de la Llengue Catalane, y segueixen ab esperanse espectació cada die mes gran les notes que per moments ens innoven els nostres portaveus diaris y el benemerit bolletí.

Es veuen ab molt de grat les adhesions nombroses dels filolechs estrangers com també ens n'ha causat gran plaier el poguer enterarme de qu'En Pompeu Fabra hi pendrà part activa.

Si aquí els quefers comercials en deixesen mes temps en vaga, del poch qu'are es dispose, crech jo qu'haurien sigut alguns mes el nombre de congressistes qu'aquí s'haurien inscrit y fins potsêr representació d'aquet Centre en la persona de son VisPresident ó President, hi haguere hagut al Congrés si s'hagués celebrat en l'epoque qu'anteriorment es deye.

A Falta d'ells procurarém serhi Representats sinó per nostre Representant á Catalunya per un delegat seu.

Que l'exit mes complert rebassi tant nobilissima y grandiosa obra, y qu'elle en porti els resultats hermosos que fan esperar lo bon nom del incansable patrici que l'iniciá, com també de lo que l'ajuden en l'organización del futur Congrés magne.

Acepteu en nom de tots los companys el testimoni mes sincer de nostre vera admiració y estimació envers vostre gegantina parsonalitat. Vostre Respectuosament

En

S. Carbonell i Puig

Sant Jaume de Cuba 12 d'Agost de l'any MCMVI.

Acabade aqueste em trop els rebuts del Centre y passo à ferhos une note de le distribució de lo que os n'endreço!

Centre Catalanista: Suscripció dels anys 1902-1903-1904 y 1906, inclosos gastos certificat.

	Ptas. 15-85
Suscripció 1906. G. Ginestà	Ptas. <u>2-60</u>
	Ptas. 18-45
4 Títols Congressistes - Dolars	4-00
1 Títol de Congressiste	
per el Centre Catalaniste	<u>4-00</u>
d	# 8-00

Com veura el Centre Catalanista, desitjós de cooperar ab quelcom més paga per el títol # 4-00. Voste si voleu podeu ferho constar aixís, ò en la forme que volgueu.

Nosaltres lo que sentim es qu'els nombrosos dispendis que tenim de fer no ens permeti per aqueste ocasió fer més gròs nostre oferiment.

En altre lletre os ne serán enviats 2 dollars més, puig en aqueste fore massa notat.

Acepteu une volte mes l'encaixade de vostre admirador

S. C. P

c) Carta d'Alcover a Manuel de Montoliu on es perfila el conflicte amb l'Institut d'Estudis Catalans. Observem com Fabra havia acceptat l'acord que proposava el President de la Diputació. Amb tot, l'incompliment de determinades condicions va provocar la publicació del primer manifest.

[Carta d'En Montoliu de part d'En Fabra i Minuta de la meva contesta]

Minuta

A D. Manuel de Montoliu

Ciutat de Mallorca

31 de maig, 918

Amic estimat: en mon poder la seua del 27, que li agraesco. Li contest en postal perque tot quant tenc que dir-li no ès tan fort com lo que dic demunt el "Bolletí", del qual ja hi ha 16 planes tirades. Diga si ès servit, an En Fabra que han abusat de la meua paciència com may podia esperar, i que tot quant puc fer per ells ès aturar la sortida del citat "Bolletí", si abans de posar la tirada an el correu rep un document, firmat de tots ells, que acceptin plenament la solució que ens proposava el President de la Diputació dia 4 de febrer y que En Fabra mateix havia acceptada. Si no rep un document així, el "Bolletí" sortirà, y veurem quin cas en farà Catalunya.

Comandacions an En Fabra i a tots els altres amics

Son afectíssim

d) Carta del prevere i col·laborador de Tortosa, Tomàs Bellpuig, en la qual informa a Alcover de la tasca de replega de mots que duu a terme per al *Diccionari*.

[Contestada 29 maig, 921]

†

Al Dr. Mn. Antoni M. Alcover.

Senyor i amic: dia 10 vaig rebre les 228 pts. i un dia ans la carta de V. S. que me les anunciava. Que Déu li pague tot.

Ja'm faig càrrec de la grandíssima feinada que li deuen donar los 200 col·laboradors del nostre diccionari.

Ja faig tot lo que puc per a arreplegar les paraules de les seccions marcades a la Lletra de Convit; pero no sempre fa un lo que vol. Ja tinc mija Tortosa marejada amb les meues preguntes lexicogràfiques i són molts los que opinen que la meua "ceba" catalanista me portarà al manicomi de la

mateixa manera que m'ha bandejat del Seminari i de tot càrrec eclesiàstic. Tot sigue per Dèu i per la Pàtria.

No entenc lo que diu la Lletra de Convit i m repeteix V. S. de "cura i esment i conreu" de les plantes; lo de la "cura" i "esment" no sé de cap manera què vol dir i lo del "conreu" no sé com pot aplicar-se a les plantes silvestres ni quina variació notable hi pot haver entre la major part de les conreuades.

No volia escriure fins haver rebudes les cèdules en blanc que V. S. m'anuncia en la seua última; pero veig que tarden, i no vull que V. S. tingue mal de cap per si s'han perduts los diners.

Dins de pocs dies, sense nou avís, enviaré un bon paquet de cèdules amb varietat de matèries.

A mi també, pel desig d'avançar feina, m'ha calgut buscar un secretari que m'conta les cèdules que he d'empaquetar, me repassa'ls paquets quan tinc dubte de si alguna ja l'he escrita, me les ordena per orde alfabètic quan n'hi ha necessitat i m'porta algun nom nou dels llocs que ell freqüenta.

Ara he aparaulat un enquadrador de llibres per a que m digue los noms que hi haiguen al seu art. No sé si seran molts.

Seu tot a. i s. afm.

Tomàs Bellpuig, pre.

Tortosa, 14 de maig del 1921.

e) Targeta postal de Heinrich Kuen adreçada a Alcover, en la qual li indica el pagament que ha fet dels fascicles del *Diccionari*.

[Targeta postal]

Freiburg i Br. Mozartstr. 22
15 des. 1931
Administració del Diccionari
Català-Valencià-Balear
Palma de Mallorca
Distingit Senyor:

He rebut la seva lletra i acabo d'enviar l'import de 24 ptes pels fasc. 12-19 per la Deutsche Bank. A partir del mes passatestic ací i'l prego d'enviar els fascicles següents a la nova adreça. Em podria vostè proporcionar uns dos o tres exemplars a part de l'excel·lent mapa dels actuals dominis de llengua catalana contingut en el primer fasc. del DCVB? Desitjaria penjar un exemplar en la meua habitació i un altre en el Seminar für romanische Philologie de l'Universitat.

Amb respectuoses salutacions
el seu afm

Heinrich Kuen

Administració del Diccionari
Català-Valencià-Balear
in Palma de Mallorca
San Bernardo 5 pral 2ª
Spanien

7. CONCLUSIONS

Aquesta presentació ofereix un petit tast de les possibilitats de l'*Epistolari* i del seu valor intrínsec i extrínsec: un valor històric, polític, cultural, literari, lingüístic, biogràfic, que Francesc de B. Moll ja intuïa, com s'ha pogut llegir en la referència que s'indicava al començament d'aquest

treball. La publicació, l'any 2008, no s'ha fet en «volums grossos», com indicava l'editor ciutadellenc, sinó utilitzant tecnologies informàtiques que permeten d'accedir més ràpidament i amb més facilitat a la informació. Cal dir que ens hem de felicitar que Alcover conservés aquest epistolari i tot el seu llegat i que fos tan ben custodiat a l'Editorial Moll i ara a l'Arxiu del Regne de Mallorca. La consulta de les dades de ben segur que mostrarà una dimensió nova d'Alcover, un personatge cada cop més polièdric i complet.

L'edició de l'epistolari, a més de facilitar la conservació dels documents –malauradament, hi ha cartes perdudes– i l'accessibilitat informàtica, possibilita d'associar-los amb les hipotètiques cartes de tornada, que acabaran d'il·luminar aspectes que ara solament es dibuixen.

L'epistolari gira especialment a l'entorn de l'Obra del Diccionari i dels col·laboradors que de manera voluntària i, més endavant, cobrant, hi van intervenir. La quantitat dels emissors no és gens negligible. Malgrat la volguda classificació dels emissors en personatges «il·lustres», la lectura de l'epistolari fa veure que ningú no és anodí; tots els emissors són importants i tots aporten el seu granet d'arena per donar compte del conjunt de relacions personals que feren que Alcover fos qui fos i ofereixen al lector un coneixement cada cop més gran de l'artífex d'una obra fins ara insuperable.